5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
۱۵٤ ـ ۱٤۰٤ هـ ق

دژبښوونې مسائلې

لیکوال

محمد صدیق روهی

۱۳٦۱

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920

دژبښوونې مسالې

ليکوال

څېړندوی محمد صديق روهي

خپرونکی

دافغانستان دعلومو اکاډيمي

دژبو اوادبياتو علمي اوتحقيقي مرکز

پښتو ټولنه

د زيري جريده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مـی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن لاندی یوه رساله لیکلی وه او پـــه‌هغه کې می‌د هماغه وخت پرتعلیمی نصاب په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی تر اوسه پوری د افغانستا ن ددمو کراتیك جمهوریت د علومو داکاډ‌یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه ماته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی ټکو په پام کی نیولوسره نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی‌اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یی ولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انګیزه‌داسی ښودل شوی وه : ((تر اوســــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی دی مگر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستان له عینی شرایطو سره اړخ نه لګوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پـــه شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولوموړنی کوشش شوی دی‌چی په هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمګړ تیاوی

---

* ــ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی په گوته شی ،او له هغی وروسته دحل لاری وپلټل شی . د دی لیکنی بنیادی هدف په افغانستان کی د ژب ښوونی مسالو ته یوه لنـــډه کتنه اود هغو مشکلا تواوپرابلمونوڅیړنه ده چی زمونږ ښوونکی او زده کوونکی ورسره مخامخ دی .که څه هم دارساله دژب ښوونی دپر ـ نسیپونو په رڼا کی لیکل شوی ده لیکن اصلی مطلب د ژب ښوونی د اصو لو څیړ نه او گروین نه نه ده. سره له دی دژبی د څرنگوا لی پــه باره کی په لنډ ډول څینی عمـــده ټکی وړاندی شوی دی چی ښایی د ژب ښوونی د متخصصانو دپاره هم داستفادی وړ وی .))

په دی اثر کی هم پور تنی روحیه په نظر کی نیول شوی ده . سره له دی په دی رساله کی د مضمـــو ن اومحتوا په لحاظ څینی مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلی دی :

لومړی دا چی د (د ی) کلمه په (وو) بدله شوی ده ـ یعنی پـــــر تعلیمی نصاب چی کوم انتقادو نـــه شوی دی هغه ټول اوس په ماضی پوری اړه لری .د (۱۳۵۷) کال دثور پر تمین انقلاب د ښوو نی او روزنی زوړ فیوډالی سیستم چی دیـــــوه مفتخور استثمار وونکی اقلیت گټی یی ساتلی د تل دپاره دتاریخ کندی ته وغور ځاوه . نور نو ددی ا مکان نشته چی د ښوو نی او روز نـــــی زوړ او تاریخ وهلی سیستم بیر ته په پښو ودریږی خو په عین زما ن کی باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چی د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانی ارزښتو نـــه ، زړی روبنایی موسسی او مفکور ی په اتوماتیك ډول او بی له کـــو م څنډ او خنډه صحنه نه خوشی کوی حتی دا هم باید وویل شی چی د فرهنگ دمو کرا تیك ، سپیڅلی اووده کوونکی ار زښتو نه نه یواز ی داچی له مینځه نه ځی بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــاره لاره آوار یږی . له دی امله ،په ښوونه اوروزنه کی د دیالکتیکی اړیکو پیژ ندنه داړولو او څرخولو دپاره دمناسبی شیبی ټاکنه ، او له ټولنیزی سا ـ یکالوجی څخه سمه او منطقی گټه اخیستنه د تعلیمی تگلا ری اوتر ـ بیتی سترا تیژی دپاره خاصـــــــ ارزښت لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چی د ښو هدفو نــــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره متراد ف نه وی.لەدی‌امله داو لتیو نو دانتخاب مساله‌راـ مینځ ته کیږی . په دی برخه کی چی‌هر څومره زیاته پاملرنه وشی په‌پای کی به یی گټوری نتیجی تــرلاسه شی . په تعلیمی‌نصا ب کی ډیر ځله پیښیږی چی د اولیـــت‌ټاکنه زیات غور او سوچ غواړی.

دمثال په‌توگه فرضا دلوست په‌یوه‌کتاب کی ځینی داسی مطا لب راغلی دی چی د فیوډا لیزم ارز ښتونه‌منعکسوی اودفزیك په یوه درسی کتاب کی دنونسمی پیړ ی قوانین چی‌دنن ور ځی په تناســب له موږه لو ید لی او په سا ینس‌او تکنا لوجی کی په دردنه خــوری ، راغلی دی ، ښه ، نو اوس بایدله‌ځان سره پریکړه وکړو چی د کوم کتاب نوی کتنه او خپرونه دلومړ یتوب حق لری . البته که امکــــان ولری درسی کتابونه او تعلیمـــــی‌نصاب باید ډیر ژر نوی شی خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسیدو دامکاناتو ترمینځ همیشه‌یو واټن پروت وی .

انکشاف همیشه تگلا ره غوا ړی‌اود تگلا ری د ټاکنی دپاره دمعیارـ ونو او او لیتو نو مساله رامینځ‌ته‌کیږی.

ښایی یو څوك پوښتنه وکړ ی‌چی دا یادونه دڅب ښوونی‌له‌مسالو سره څومره اړه لری ؟ رښتیا خبره‌داده چی لاتر اوسه زمونږ دلوست ځینی کتابونه په هماغه پخوانـــی‌حال پاتی دی او په دی رساله کــی ځینی تخنیکی انتقاد ونه د (ماضی‌بعید) بڼه نه‌لری. یا په بله ژبه ،له همدی رسالی څخه لاتر اوسه پــــه‌ځینو تطبیقی مواردو کی گټـــــــه اخیستل کیدی شی .

دریمه دا چی په دی پامفلیټ کی‌راغلی مطالب، دلیکونکی په عقیده یوتر بله اوږ گانیك پیوستون لری‌دڅب ښوو نی دمسالو د څیړ لو په ترڅ کی باید د ژبی ماهیت ، دزده‌کړی سایکالوجی ، اود درسی‌محتوا (دهغی د حیاتی ارڅښت له نظره)په‌علمی توگه تشریح شی . کله‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږی باید ژبه‌وپیژ ندل شی . لیکن مجرده ژبه وجود نه لري - یوازی مشخصی ژبـــی‌شته لکه پښتو، دری ، ازبیـــکی ، روسی ، انگریزی او داسی نوری .له‌دی امله هر وخت چی د ژبی پـر ښوونه باندی خبری کوو بایـــدمشخصه ژبه‌او دهغی مشخصا ت دپاملرنی په مرکز کی پرا ته وی .دزده کړی دسایکا لوجی‌پرنسیپونه عمومی دی لیکن تراوسه پـــوری‌هیچیر نه دزده کـړ ی داسی سا- یکالوجی نشته چی د ټولو دپاره دمنلو وړ وی . سره له‌دی ،په دی برخه‌کی ډیر کار شوی دی‌اودعلمی‌تجربو په اساس ځینی ارزښتنا ك پرنسیپونه لاس ته را غلی دی چی‌په‌خپله موقع به تشریح شی .

د درسی محتوا باید سر بیره‌پرتخنیکی اړخونو د ټولنیزو ارز - ښتونو له‌نظره وڅیړل شی.دزده کړی سایکالو جی موږ ته داراښیی چی څنگه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توگه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شی او په‌دی‌پروسه کی څه ډول میکانیزم په کار لویږی . لیکن دا یوازی تخنیکی‌اړخ دی .

د درسی کتاب لیکونکی باید په‌دی هم وپوهیږی چی څه ډول‌مطا - لب په زده کولو ار ځیږی. دلته‌د درسی موادو حیاتی ارزښت تـــر ځیړ نی لاندی نیول کیږی .

په دی اساس ، د رسالی‌ډیزاین‌داسی جوړ شوی دی چی لومړی د ژبی په‌باره کی ، بیا د زده کړی ،داروا پوهنی په‌برخه کی اوورپسی دتدریس د هدفونو او میتود په‌باب‌معلومات وړاندی کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو سړی برخه

ژبه

دژبی پیژندنه :

د ژبی پر موضوع باندی د بیلا بیلو پوهنو له لاری او مختلفـــو جهاتو څخه بحث کیدی شی .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبـــی د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دی وروستیو وختو کی‌د سیما نتیك فلسفی (چی عمومـــی‌سیمانتیك یی هم بولی) د ژبی‌پــه باره کی ژوری څیړنی پیل کړی‌دی. اوس به‌په لنډه توگه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفی له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنی (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ د ی‌اړیکی لری . د ځینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوی‌سکی د وه مخونه دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلی کلتوری ځانګړ تیاوی د ژبی په‌وسیله ښرګند وی‌او لههمدی امله له یوی‌ژبی څخه‌وبلی‌ژبی ته دادبی آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ور کار دی. په‌یو زیات شمیر مواردو کی د یــوه ملیت متلونه ، ټوکی ټکالی ،طنزونه‌او کنایی ، ادبی ښکلا وی او نزا ـ کتونه په لفظی صنایعو کی انعکاس‌مومی چی په بله ژبه کی بیا هـــغه خوند او رنګ نه لری. سر بیره‌پردی ، په ژبه کی‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجی (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوری ، انګیز ی ، ار ـ مانونه ، ارزښتونه ، او نـــور ی‌ځانګړ تیاوی)هم په یوه یابله بڼـه ښان ښرګند وی . دمثال په‌توګه ،کله چی د (هوپی) قبیلی یومشـــر خپل زوی له‌ناوړه کار څخه منـع‌کوی نو ور ته وایی : (داد هوپـــی لارنه ده!) په‌داسی مواردو کــــی‌جرمنی مشر وایی : ((زویه ، پـــر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسی وایی : ((ګوره زویه، چی شمله می ټیټه نه‌کـــړی)) اوداسی نور .

دټولنپو هنی له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چی د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کی د ټولنیزواړ تیاوودپوره کولو په منظور مینځ ته راغلی ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنی‌محصول ده او د ژبی موجود یت له ټولنی څخه‌دباندی نشی تصـــورکیدی . البته په اوسنی عصر کی ، دبشر حقوق او انسانی عوا طـــف‌هیڅ‌چاته د دی اجازه نه ور کوی چی مثلا یوماشوم دی د تجربی په‌غرض‌له‌ټولنی څخه بیل کړی شی . اماپه لرغونی تاریخ‌کی مونږداسی‌مثالونه‌پیدا کولی‌شو چی ځینی‌ماشومان‌دی له‌خپلی ټولنی څخه په تجر به اوانزوا محکوم شوی وی .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولـــی دسکا ټلینـد د (شپږم) جیمز تـــر وخته پوری داسی وا قعی ډیـــری‌لیدل شوی دی . په اوسنی عصـــر کی دوی مهمی پیښی چی د ژ بی‌پرمساله باندی هم رڼا اچوی دیا ـ دولو وړ دی .

لومړی پیښه: په‌کـــال (١٩٢٠) کی‌د هند په کومه سیمه کی یـــوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځې د کور په شاو خوا کې کالي مينځل او دوی ورې لوښي يي آزادی پرايښې وی چې په ځنگله کې لوبې وکړی . په دی وخت کې يو ليوه راغلی دی او دواړه نجونې يې خپل غار ته وړی دی . ډيره موده ورو ـ سته دواړه نجونی دليوه په غار کې وموندل شوی . يوه نجلی دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنی نجلی چې (اميلا) نوميده پس له څوميا ـ شتو مړه شوه او دو همه نجلـــی (کميلا) تر ۱۹۲۹ پوری ژوندی وه د (کميلا) دژوند جريان چې دهو لنپوهانو له خوا په دقيق ډول ثبـت شوی دی داځر گندوی چې د نو موړی نجلی په سلوك کې هيڅ ډول انسانی خصو صيت او وصف نـه ليدل کيده . (کميلا) به په ځلور بولی تله د ليوه په شان آواز ونه به يي له خولی ايستل مگر خبری يې نشوی کولی او نه د بل چا په خبرو پو هيده . نوموړی نجلی چې تـــر روزنې لاندی ونيول شوه داجتماعي ژوند له نويو شرايطو سره يې پوره توافق ونکړ . دی فقط يو څو ډيری ساده جملی زده کړی . دکاليـــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په زده کولو يی چندانی مو فقيت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مينځ ته را ځي . ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت کې چې کومه نيمگړ تيا هم نه وه ولی يې سمی خبری نشوی کولی ، او ولی يې دانسان په شان سلوك نـه کاوه ؟ داسی ښکاری چې گويا د انسانی شعور دلر لو دپاره يوازی دسالم دماغ در لودل کفايت نه کوی بلکه انسان بايد په ټولنه کې ژوند وکړی څودنورو انسانانو په شان فکر و کړی اود دوی په شان خبری وکړی . اجتماعی شعور اوژبه لـــه ټولنی څخه دباندی وجودنه لری .

دا پيښه د ودی دسايکا لو جی يوه بله مهمه مساله هم توضيـــح کوی او هغه داچې د زده کړی دپاره دسن څرنگوالی هم بايد په نظر کی ونيول شی . دځينو کارو د زده کولو دپاره يو ټاکلی مونگـــــــك (سن) زيات اهميت لری او که دهغه کار زده کړه ناوخته شروع شـــی مثبته نتيجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دی پیښنی ښځه بله مهمـــــه نتیجه لاس ته راځی او هغه داچی ژبه غریزه نه ده بلکه له ټولنی ښځه زده کیږی .

دوهمه پیښه : دا وا قعه دامریکی په متحدو ایالتو نو کی پیښه شوی ده . یوه امریکایی نجلی چی پـــه اصطلاح ، په نامشروع ډول دنیا ته راغلی وه د شپږو میاشتو په عمر داجتماعی دودونو او قیودو په جرم په یوه کوټه کی بندی شوه او هلتـــه یی تر پنځو کلو پوری له انسانـــی نړی نه لیری دا نږوا په توگه ژوند کاوه . د دی دپاره چی له لوږی ا و تندی ښځه مړه نشی یو ځه به ډو راك او څښناك په نامه ور کول کیده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل شوی وه او له هیچا سره یی تماس نه در لود. په ۱۹۳۸ کـــی د دی((مجرم)) ماشوم د موجودیت له راز پرده پور ته شوه . ټولنپو هانو اوارواپوهانو د خپلو علمی څیړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه وکړه . پوهانو پر نومو ړی نجلی باندی د (انه Ana) نـــوم کیښود . (انه) خبری نشوی کولی دخارویو په شان به په ځلور بو لـــو گرځیده ، اود خپلو همنو عانـــو (یعنی نورو انسا نانو) په مقابـــل کی یی هیڅ ډول عاطفی او احسا ـ ساتی عکس العمل نه ښوده .

(انه) چی تر (۱۹٤۲) کال پوری ژوندی وه په دی بریالی شو ه چی ژبه او انسانی سلوك زده کړی .

له دغو پور تنیو مثالونو ښځه داواقعیت په ښه توگه ځرگند یږی چی ژبه یوه ټولنیزه پدیـــــده ده او داجتماعی مناسبا تو په ترڅ کی زده کیږی . همدا رنگه ددغو پیښنو پـــه رڼاکی دټولنیز شعور د پیدایښت ، منبع ، او ودی په هکله یو شمیـــر پوښتنو ته هم ځوا بونه تهیه شول اودا ثابته شوه چی انسانی شعو رله اجتماعی گډ ژوند ښځه دباند ی تشکل نشی کولی . البته پخـــواعمومی ذهنیت داسی وچی دانسان شعـــــور یـــــواز ی یـــــوه فزیو لوژ یکی مو ضـــــوع ده چی د عمر له زیا تښت سره مستقیم اړیکی لری او په ټولنیزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لری . دمثال په‌توګه ،په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیـــر
ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لـه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـــوره
عقل او فراست خاوندان وو ، لـه‌ټولنی څخه د هغوی لیری والی د
دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده
اماتر خو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو ســـره
سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ
مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـــور
(دژبی د زده کړی په ګډون) لــــه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـی
لری. یا په ساده ژبه څومره چـی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه
زیاتیږی . لیکن ـکه‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی
خوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـــوی .
څرنګه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه خو په اصل کی له معنـــــالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی
ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنګه یوانسان کولی شی خپـــــل
مقصد په الفاظو کی راو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی
یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـــراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـی
ماغزه یو فکر څنګه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څــــه
ترتیب او میکا نیزم سره انتقـــال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانګه‌ده
هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم
دیونانی له(لوګوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوګوس) او لوژی د
(لوژیك ـ منطق) په‌ریښه پــــوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی
رابطه موجوده وه خو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر
تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفي اساسي موضوعده‌او یوزیات شمیر فلسفي مکتبو نه د ژبي د تحليل پر محور را څرخیږي.د دی کار عمده علت دادی چی د ساینس او تکنالو جی دبی ساري برمختګ په‌نتيجه کی یو شمیر بورژ وا ایډیالو جیستانو ته داسی‌ذهنیت پیدا شو چی ګویانور نو د فلسفي نقش او ار زښت پای ته‌رسیدلی دی .که کومه موضوع د ساینس له خوا حل نشي فلسفه‌یی هم نشي حل کولی . د(نیوپازـ یټویزم) له‌نظره ، فلسفه بایدخپله‌عنعنوی وظیفه پریږدی او دځان د پاره بله نوی وظیفه وټاکی . د دی‌فلسفي پلویان وایی چی‌فلسفه بـه هیڅکله اساسي پوښتنو ته د ډاډوړ او قنا عت بخښو نکي ځــواب ورنشی کړی ځکه هیڅوك دا خبره‌اثبات ته نشي رسولی.چی جها ن قدیم دی که حادث ، محدوددی که نامحدود ، په نهایت کی انکشا ف کوی اوکه د فساد خواته درومـی،شعور مخکی دی که ماده، اوداسی نور . د دوی په عقیده ،انسان‌نشي‌کولی د علم او تجربی له مخی دغو پوښتنو ته ځواب ور کړی او لازمه‌نه‌ده چی مونږ پر نه‌حل کیدونکو مسایلو باندی توقف‌وکړو . (نیو پازیټو یستهان) توصیه کوی چـــی فلسفه باید هغه نظریی او پـــر نسبیونه په ژوره توګه تحلیل کړی چی ساینس پوهان یی‌ورته‌وړاندی‌کوی او په دې تحلیل کی ژبه تر هرڅه لومړی او اساسي رول‌لوبوی.د فلسفي دنقش په نفی کولو سره (نیوپاز یټویستهان) هڅه کوی چی‌کار ګره طبقه او زیار ایستو نکی خلك له تیوریکی وسلی څخه بـــی‌برخی کړی . د دوی د فلسفي پـــه ویاله کی چی کومی او به رو ا نی‌دی په‌نـ هایت کی دامپر یالیزم‌ژرـ نده څرخوی .

سیمیو تیك (semiotic) :سیمیو تیك د نښو دسیستم مقا ـ یسوی څیړنی ته ویل کیږی . په‌سیمیو تیك کی له ساده نښـــو جوړونی (signalisation) څخـــه‌نیولی تر طبیعی او علمی ژبو پوری ټول سیستمونه مطالعه کیږی . د سیمیو تیك علم په درو برخوویشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس)چی د نښو د سیستم داخلی جوړ ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنست (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر څیړ نی لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس چی د معنا د څر گند ولو دوسیلی په توگه دنبنو پرسیستم باندی بحث کوی او (۳) پـرا گما تیکس چـی د نښنو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینځ اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی علم دی چی په یوه ټاکلی ژبه کی له کلمو څخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلگی (نمونی) مطالعـــه کوی . سیما نتیک هغی پوهنی تـه ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو ژبنیو شکلونو پر معنا او معنو ی تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان لاندی دیوه فلسفی مکتب بڼه غوره کړی ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـــ (کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه په ټوله معنا فلسفه ده ، نه سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه نوی موضوع ده چی د خلکو ترمینځ اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی اوسمن یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ پیدا کړی دی په حقیقت کی د ذهنی ایډیا لیزم یوه څانگه ده چـــی د انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ رابطه په غیر علمی توگه شرح کوی (عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی شیان په ټوله معنا نه پیژندل کیږی او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په سمه توگه افاده کړی . د دی نظر یی پلویان وایی چی د جگړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیوبل په ژبه نه سره پوهیږی. که صحیح تفا هم مینځ ته راشی نوستو نزی او لانجی به حل شی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی ته خاص اهمیت ورکوی او زیـــار باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوء تفاهم) مرحلی ته رابنکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی تضادونو علت دادی چی استثمار ـ دونکی پانگه وال او کار گره طبقه دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیری . په داسی حال کی چی داخبره بالکل بی اساسه او غیرعلمی ده .

دعلمی نړی لیدله نظره دا خبرهاثبات ته رسیدلی ده ترڅو پوری چی د تولید پروسا یلو خصو صیمالکیت اود فرد له خوا د فـــــرد استثمار پای ته نهوی رسیدلـــیانتا گونیستی تضـــــــاد و نـــه نشی حل کیدی . د (عمومي سیما نتیک) پلویان فکر کوی چی د ژبی څخه موثره استفاده اود هغیما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلی ده په داسی حال کی چیژبه په دی برخه کی یواز ی یـــو فرعی نقشس لری . دپکتیا د خوستخلك په دغه خا ص مورد کی یوښه متل لری او وایی : ((په جار جارمی ښمر نشی څو می گیډه مــړه نشی)) یعنی په جار او قر بانویلوسره وړی گیډه نه مړیږی او پرابلم نهحل کیږی .

د ((منطقی پاز یتهویزم)) پلویاناو همدا رنگه د «نیوپاز یتو یـــزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کویچی د ساینس په خلاف ، فلسفهد ترکیب (سنتز) په بر خهکی مرستهنشی کولی اود هغی وظیفه یواز ی تحلیلی ده . دا تحلیل په عمدهتوگهژبنی تحلیل دی او سیما نتیکیښه لری . د دوی په نظر ، فلسفه نویمعلومات نشی وړاندی کولـــی او لهترکیب څخه (چی د علمی تجربیزیږنده دی) کار نشی اخیستلی . په دی ترتیب گوڵو چی په معاصرهبورژ وا نړی کی دساینس فلسفه پر ژبه او ژبنی تحلیل باندی تکیهکوی .

د تحلیلي فلسفي پلویان چـــیزیاتره یی د امریکی په متحدوایا ــ لتونو ، برتانیه ، سکا نډینــــاویهیوادو ، فنلینډ ، استرالیا ، اتر ــ یشس اود لویدیځی اروپا په نورو هیوادو کی پر میتودو لوژ یـــــکی څیړنو بوخت دی د فلسفي مسا یلو په تحلیل کی د ژبینقشاسا ــ سی بولی . دوی د معر فتـــــــــی(اپیستیمو لوژیکی) مسایلـــــو د څیړلو پر ځای دژبی د تحلیلوسیلیاو مشخصی ښی پلټی . په تحلیلی فلسفه کی د ننه دوه ډوله تمایلاتلیدل کیږی : (۱) څینی زیار باسی چی د یوه ټاکلی منطقی جوړ ښتلهموازینو سره سم مصنو عی ((بیلگه یی model)) ژبی جوړ ی کړی اود فور مول پهښه یی راولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دې ډله کې منطقي امپریسیستان نوي پراګما تيستان ، او مستقل انالیستان هم شامل دي .) (۲) ځیني نور د اوسنيو طبيعي ژبو تاریخ مطالعه کوي او ژبني فلسفه پرمخ بيايي .

د دې پور تنيو يادو نو څخه مقصد دادی چې ژبه د فلسفې ، سايکالوجي ، انترو پالوجي ، فيزيو لوجي ، سوسيالوجي ، ژبپوهني ، پیدا ګوژی ، او نورو علومو له خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطالعه کيږي . ادبيات هم له ژبې څخه زیاته استفاده کوي .

څرنګه چې ژبه له ادب سره ډيره نږدې رابطه لري او ځیني کسان پر دغو دواړو موضوعګانو باندې د مترادفو کلمو په توګه بحث کوي نو ځکه دلته لازمه ګڼله کيږي چې د ژبې او ادب تر مينځ رابطه څه ناڅه وڅيړله‌شي .

ژبه او ادب :

ځیني پوهان ادبيات ((ژبنی‌هنر)) بولي . د دې خبرې يوه معنا داده چې ژبه دادب ميډيم اود څرګندولو ذريعه ده . هماغسې چې موسيقي د آهنګونو ، نقاشي درنګونو ، او نڅا د حرکتونو په ذريعه ځان څرګند وي ادب د ژبې په واسطه تبلور پیدا کوي . اما د دې خبرې بله معنا داده چې د ژبې الفاظ دآهنګونو ، رنګونو ، حرکتونو ، اود پلاستيك هنر د موادو په نسبت زيات فعال دي او کلمه کله د ((وسيلې)) له سرحد نه په هاخوا اوړي اود هدف بڼه غوره کوي. د ژبې ټول الفاظ بيطرف (نيو ټرال) او بې اثره نه دي . ځیني الفا ظ جادويي دي ، يو پس منظر يا پرداسس لري ، دانسان پر احساسا تو لوبې کوي ، له هغه څخه نذرانه اوحتی قر باني غواړي. کيدی شي چې په ځينو مواردو کې دې رنګونه او حر کتو نه هم سمبو لیك بڼه غوره کړي ليکن په هيڅ صورت د لفظ مقام او مرتبې ته نه رسيږي.

دلته زمونږ اصلي موضوع دلو مړی خبرې پر محور را څرخيږي يعنې دا چې ادب ژبه نه ده خو له ژبې څخه ديوې وسيلې په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار اخلی . هماغسی چی یو لا یق‌ار کتیکت (معمار) دیوی ښکلی‌او پرتمینی مانۍ د ودانولو د پاره له‌ښښتو ، تیږو او نورو موادو ګټه کار اخلی شاعر ، ډرا ماتیست ، اوادیب هم د ژبی له الفاظو او کلماتو ګټه د ښکلی ادبی اثر د تخلیق دپاره استفاده کوی . طبعا معمـــار زیار باسی چی دمانۍ دښکلا دپاره‌ډیر ښکلی ، ظریف ، او قیمتـــی مواد استعمال کړی . ادیب هم د خپل اثر دښکو للـو د پـاره زړه ـ وړونکی او تسخیر وو نکی‌الفا ظانتخابوی . الفا ظ باید دمضمو ن سره متنا سب وی . په ادبی ژبه کی‌الفاظو ته داسی تاب ور کول کیږی چی دژوند او تحرك سپر غی توری‌پورته شی . له یوی خوا ادبی کلمی دیوه مرموز شپول (هاله)په واسطه‌احاطه شوی وی او له بلی خوا په داسی قرینه کی استعما لیږی چی‌که ممکنه وی بایدخو اړخیزی معناـ وی او ابعاد پیداکړی . یو چا بــــه‌ویل : «دځمکنی توت هغه دا نه چی په شیریخ (آیسس کریم) کــــــی‌استعما لیږی له هغی دانی سره په خپل خوند کی ډیر توپیر لری چی‌په جلا توګه خوړل کیږی » په هغو ادبی آثارو کی چی اوسس کلا سیك یعنی لومړی در جه او نه زړیدو ـ نکی آثار بلل کیږی ژبه ډیر عمده‌نقش لری . په دغو آثارو کی یو زیات شمیر یی پر فولکـــلو ر اوافسانو باندی بنا شوی دی خو د ژبی په قدرت یی خپل عمر اوږ دکړی دی . سره له دی ، دا خبره باید داسی تفسیر نشی چی ګو یاشکل له مضمون نه مخکی دی . دا څرګنده ده چی مضمون د شکــــل‌ټاکو نکی دی او فور مالیزم هیـــڅ کله پر ریالیزم باندی تفوق او برلاسی نشی در لودی خو په عیــن زمان کی باید شکل (په عمده توګه‌دیوه ادبی اثر ژبی) ته لږه بهـــا ور نکړه شی . ادبی ژبه له عادی‌او دورځنی محا و ری له ژبی سره پوره او جوت توپیر لری . دادبی‌ژبی مرتبه دافهام او تفهیم نه لوړه ده . ور ځنی عادی ژبه فقط د یواو بل‌د پوهولو او را پوهولو دپــــاره پکار یږی خوادبی ژبه د یوه فنکاردذهن زیږ نده ده اود یوی متـــاع حیثیت پیدا کوی .

سره له دی ، بنایی دا خبره به‌عقل ته ډیره نژدی وی که ووایوچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعادي ژبې او ادبي ژبې ترمينځ توپير دنوعيت په لحاظ نه دی بلکه د درجې په لحاظ دی . دمثال په توګه ، مونږ کولی شو چې يوه ساده جمله په مختلفو عبارتونو افاده کړو چې البته پر اوريدو نکو باندی ټولی جملی يو راز اغيزه نه لری .دالاندی جملی و ګوری ٤ .

(١) احمد مړ شو . (٢) احمدله فانی نړی نه سترګی پټی کړی .
(٣) احمد په حق ورسيد .
(٤) احمد وفات شو . (٥) احمدپه ابدی خوب ويده شو . (٦) احمد له دنيا نه رخصت شو .
(٧) احمد په ابدی سفر ولاړ بيانه راځی . (٨) احمد له دنيا نه کډه وکړه . (٩) احمد له دنيا نه تيرشو.(١٠) احمد له دارا لفنانه دارالبقا ته ولاړ .... او داسې نور .

دا هم بايد ووايو که يوه جمله هرڅو مره رنګينه او په زړه پوری وی بايد دحال له مقتضا سره سمه وويله شی او که بالعکس بی ځايه ېی ورخته ، او په نامنا سبه غـــاړه(لحن) وويله شی نه يوازی دا چې خپل ارزښت له لاسه ور کوی بلکه دملنډو بڼه هم غوره کولی شـــی . ادبی ژبه ، لکه مخکی مو چی وويل له کلتور اوفرهنګ سره ډيرې نژدی اړيکی لری په داسې حال کی چی فور ماليزه شوی ژبی يا په بـــل عبارت علمی ژبی تر ممکنی اندازی پوری د يوه ټاکلی فرهنګ له اغيزی څخه خلاصی او ليری دی .

دژبی دپيدايښت په باب فرضيې: دکلتوری بشر پيژندو نکو له څيړنو او ګرويږنو څخه څرګند ه شوی ده چې هره ټولنه ځانته يوه ژبه لری . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډيره ابتدايی مرحله کی وی ديو او بـــل دپوهولو دپاره له ژبې څخه استفاده کوی . حتی ځينی انترو پالو جستان په دی برخه کی يوه افراطی نظريـــه وړاندی کوی او وايی چی دافادی د قوت او کيفيت له مخی دنړی هيڅ ژبه پرهغه بله ژبه تفوق نه لری.هره ژبه د دی جوګه ده چی دويونکـــی مقصود په ښه توګه افاده کړی اوله دی امله دنړی ټولی ژبی سره برابری او انډولی دی . خواکثر ژبپو هان او ټولنپو هان له دی نظر سره مخالف دی . ددوی په عقيده ، احتمال لر ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې به انسانانو ژبه درلوده خو که له دې تاریخ نه لا مخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شونې د ژبې د موجودیت د اثبات په برخه کې له موږ سره مرسته نشي کولی .

د ژبې د پیدایښت په باب عمو مادوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړی نظریه په دې ظاهري او اقعیت او قشري پدیده باندې ولاړه ده چې ټولې بشري ټولنې ژبې لري او ژبه د بشر له پیدایښت سره یو ځای مینځ ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي بنسټ نه لري . غریزه فطري (ذاتي) او جهان شموله (عمومي) وي ، په داسې حال کې چې ژبه له ټولنې څخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . که ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسانانو یوه ژبه درلودې او بې له استاذ او ښوونکي څخه یې په فطري توګه خبرې کولی شوې . د دوو هندي نجونو (امیلا) او (کمیلا) داستان د دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . په همدې کټیګورۍ کې ځینې پوهان په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړی انسان ته ورو ښودل شوه . خود دغو پوهانو په مینځ کې څو فرقې پیدا شوې . ځینو به ویل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې د لومړي انسان د پیدایښت انتظاري یې وسنت او ده ته ور زده کړی شوه . نور وایي چې ابوا لبشر پخپله د ټولو شیانو دپاره – چې د ده په مخکې تېریدل – نومونه او الفاظ وضع کړل یوې فرقې عقیده درلوده چې دغه ژبه نیمګړې وه او وروسته بشپړه شوه په داسې حال کې چې د یوې بلې فرقې په عقیده د ژبې ټول بنسټونه او جوړ ښتونه په لومړي سر کې بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو سته یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه میلادي پیړۍ کې د (Polygenesis) نظریه ډېره عامه شوه . دا نظریه وایي چې ژبې په مختلفو سیمو کې، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژادونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظر پیروانو هغه فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړی ژبه (Lingua Adamica) عبراني وه خو په عمومي ډول دوی د ژبې مبداء مافوق الطبیعي ګڼله .

له اتلسمې پیړۍ راهیسې د علومو د انکشاف سره موازي دو هم ټیپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریـــی عمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی تر ټولو خامه بڼه داسی وه چی ژبه دلرغونو قهرمانانو اختراع ده مګرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنګه ؟ تر اوسه نه ده معلومه . ور پسی دآواز ونو دتقلید (Onomatopoeia) نظریه د روشنفکرانو په محفلونو کی باب شوه . د دی نظریی له مخی ژبه د حیواناتو د آواز ونو اود طبیـــــعی آوازونو د تقلید په نتیجه کی مینــځ ته راغلی ده . دمثال په توګه ، هغــه وخت چی انسانانو به په ګډه ښکار کاوه او یاد ځنګله میوی به یی ټولولی دیوه خیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانګ او نورو) په لیدلو سره به یی دهماغه حیوان په شان آواز ونه لــه خولی ایستل او په دی وسیله به یی نور ملګری له خطرڅخه خبرول. ددغو آوازونو د تکرار او اختصار په نتیجه کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول) ترمینځ ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سګنا لونو شمیر زیات شو . د دی نظریی یوه بله بڼه داده چی وایی ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجـــه کی مینځ ته راغلی ده. دمثال په توګه په پښتو کی لااوس هم په لسګونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونـــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضـــــع شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو) ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) ترپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بـــــړ(غړیدل)، اخ و ټو خ ، ششنیــدل (دپزی) سو ټول ، او داسی نور .دی نظریی ته په انګریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی خوداکثر وژبپوهانو په عقیــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هره ژبه کی د داسی آواز ونو شمیــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی بنسایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیـــل شوی وی . داحتمی نه ده چـــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بله تیوری شته چی دخولی ژستو نــه (Mouthgestures) په نامــــه یادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې انسان غواړي دمتهو ، لاسونوګوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینې شیان او حالات تمثیل کړي په‌دې وخت کې خو له همد شونډو غاښونو ، او ژبې په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښې کوي او ځینې ژبنۍ آوازونه را باسي . دمثال په توګه،په‌انګریزي ژبه کې هغه کلمې چې د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم ځرګند وي په اوږده واول راځـــي لکه : high large, wide broad ار نور . همدا رنګه په انګریزي کې‌یو شمیر تیره او ځوکې لرونکې نومونه د (Spi) په آواز سره پیـــل کیږي لکه
Spire, spine spike spin Spindle
او له‌دې ځخه ښکاري چې د (Spi) آواز دنرې او ځوکې لرونکې شـــې مفهوم افاده کوي .

د ژبې دمبداءپه‌برخه کې یوشمیر نورې فرضیې هم شته چې د ټولـــو یادونه ضروري نه‌بریښي . اوس به‌دیوې شیبې دپاره دژبې د منشاء پر موضوع باندې د علمي نړې لیدلـــه‌نظره بحث وکړو . مترقي‌جهانبیني دا خبره اثبات ته رسولې ده چې ژبه‌یوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ي ژوند د تکامل په مسیر کې دګډکاراو تولید په‌پروسه کې مینځ تـــه راغلې ده . د دې نظریې په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو ځخه دبدن دجوړښت په لحاظ توپیر در لود او هغه‌د ا وچې دانسان د نیکه مخکینې پښې له وروستنیو دوو پښو ځخـه لنډې وې او په ولاړې به دریدلې‌شودې استعداد انسان ته د دې امکانات ور به برخه کړل چې ځینې آلـــې استعمال کړي . د آلاتو او افز ارو استعمال په خپل وار سره دانسا ن‌ذهني استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یې تکامل وموند . په لومړي‌سر کې به د انسان نیکونوافزارلکه‌کاڼي او لرګي کله‌کله او په تصاد فی توګه‌استعما لول خو ځرنګه چې د افزارو له استعما لولو نه‌به یې همیشـــه‌مثبتې او ګټورې نتیجې تر لاســـه کولې د هغو استعمال دعادت سطحې‌ته پورته شو . د افزارو پرله‌پسې استعمال دانسان د عصبي سیستم‌له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پای کې انسانان د ګډ کاراومتقابلواړیکو په‌ترځ کې داسې پړاو تـــه ورسیدل چې هرو مرو یې باید یوبل‌ته‌څه ویلي وای . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعي اړتیا او ټولنیزو شرا یطو زیږنده ده . ژبه دسمبو لونو د یوه سیستم په توګه دمعلوما تو دذخیره کولو ، انتقا لولو، او په جریان کې اچولو وسیله وګر ځیده . کوم الفاظ او کلمات چې د شیانو اوپیښو دښودلو دپاره وضع شوي وو دوخت په تیر یدو سره داصلي شیانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو په د هغو په مقابل کې کټ مټ لکه داصلي شیانو او پیښو غو ندې عکس العملونه څرګند ول . دمثال په توګه : کله چې بهیوه تن چیغې کړي : ((زمري !)) اوریدو نکي به ددغه غږ په اوریدلو سره دغسې عکس العمل ښوده لکه په خپلو سترګو چې یې زمری لیدلی وي .

دا هم باید وویل شي چې د کلمو له لاری د وا قعیت منعکسول یواز ې انساني خاصه ده . نو ر حیوانات تر څو پوري چې پخپله له وا قعیت سره مخامخ نشي او د هغو نښې نښا نې مستقیما احساس نه کړي نشي کولی د وینا او غږونو په واسطه د واقعیت یا انګیزي په مقابل کې لـه ځانه عکس العمل وښیي . البته ،په ځینو استثنایي حالاتو کې به روزل شوي حیوانان لکه سپي،چرګي ،اوښاروي دمشروط انعکاس له لا ر ې دآوازونو په مقابل کې عکس العمل یاغبر ګون ورو ښیي لکه د پاولوف سپي به چې د زنګ له اوریدلو سره له خپلې خولې څخه ناړی تویولی . لیکن په عمومي ډول دغسې موارد د یوی کلیي ځای نه نیسي . ژبـه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـه عمدي امله پخوا نیو منطق پوهانو حق درلود چې انسان یې د ((نا طق حیوان)) به توګه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مـرادزیاتره منطقي حیوان و ځکه چې نطق او منطق په لغوي لحاظ یو له بله کوم توپیر نه لري .دلغت پوهانو پـه عقیده (منطق) میمي مصدر دی چې د نطق په معنا راځي .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـق تاج دی چې لوی ښښتن انسان تـه ور په برخه کړی دی او په دي وسیله یې له نورو حیوا ناتو څخه امتیـاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کې د فکر د مو جودیت اود هغه د څرګند یدنې بهه ده. یاپه بله ژبه، ژبه هماغه دانسان شعور دی چې به کلماتو کې نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبې ماهیت: ژبه د فزیکـی طبیعت یو رمزي سیستم دی چې د بشري فعالیت په جریان کې دپو هولو او خبرولودنده تر سره کوي کیدی شي چې ژبه طبیعي او همدارنګه مصنو عي وي .

طبیعي ژبه هغه ژبه‌ده چې پـه‌ور ځنیو معمولي چارو کې تری کار اخیستنل کیږي اود خلکو تر مینـځ‌دیوبل دپوهولو دپاره دیوی وسیلې په توګه استعما لیږي . مصنو عي‌ژبه دځینو خاصو اړتیاو زیږ نده ده او معمولا د علمي او تخنیکـــی‌مقاصدو دپاره پکا ریږي لکه دریاـ ضي سمبولو نه ، دبیلابیلو سګنا لونو سیـستمو نه ، د فزیکي فر ـ ضیو ژبه او نور .دمثال په‌توګه،په‌دی لاندې ف مول کې د اتو مـــی فزیك یوه ډیره مهمه نظریه نغښتل شوی ده :

$$E=MC^2$$

ژبه یوه ټولنیزه پدیده ده چې‌داجتماعي تولید دانکشاف په مسیر کې مینځ ته راغلي او دبشري فعالیت د تنظیمولو یوه اغیز ناکـــه وسیله ده . که څه هم ژبه دټو لنیز تولید په پروسه‌کې‌د یـــوی اړتیاپه توګه ایجاد شوی ده او دتولیدی قوتونو له پر مختیا سره‌یې یوځای پراختیا موندلې ده خو هغې‌ته‌نه زیر بناویل کیدی شي او نه روبنا. ژبه د فکرد موجودیت اودهغه‌د څرګند ولو بڼه‌ده . خو پـه عین وخت‌کې‌باید داهم وویل‌شي‌چې‌ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کې هم ستر نقش لري. شعور له‌ژبې نه‌د باندی وجود نه لري او نه یې‌در لودلی شي. ژبه‌د بشـــر ی‌پوهې د ذخیري اود فرهنګ‌دسا ـ تنې او انتقال ډیره مهمه او عمـده‌وسیله ده . ژبه انسان ته‌د مجرد تفکر زمینه برابروي او له تعمیـــم generalisation سره مرسته کوي . که څه‌هم ژبه دفکردانتقال عراده ده خو ددی معنادانه ده چې ژبه‌او فکر دی دواړه سره‌یوشی وګڼل شي . ژبه له فکر نه یوه نسبي خپلوا کې هم لـــري اوځانته جلا قوانین تعقیبوی چې د فکر له هغو سره جوت توپیرلري .

ژبه د خلاقه قوی په توګـــه :هماغسې چې انساني تفکر یـــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکي عمل نه دی او په خپل‌واربیرته محیط باندی عمل کوی ژبه هم صرف میخانیکي نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقي صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژبه یــوازی دوا قعیتونو هینداره گڼي د خرافاتو داثبات دپاره هم دلایل ترا شلــی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنګه پخپل سر پیدا شو ؟

دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی. که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پــه پټو سترګو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur چی نیم آس او نیم انســـان و ، سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سری دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په رښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تش په نامه فیلسو فان زیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظځینی خاصی معناوی افاده کوی . البته هر څوك کولی شی مهمــــل‌الفاظ جوړ کړی او ناخبره خلـــك وغولوی . موږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کې‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبـه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه ایډیالوی دانتی چی په ربانــی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشی دی بهرنی وجودولری (دګولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مګر د دی فعالیـــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه ټاکل شوی دی او په خالیګاه کــی‌تشکل نشی کولی . زموږد ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر ښــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان

پو نا محدوده زندان دی

په دی ډول ، ننني علمی نظریات له یوی خوا میخانیکی ماتریا لیز م اوله بلی خواد ایډ یالیزم مختلف غیر علمی شکلو نه تردید وی .ژبه یوازی مادی شیان نه بلکه ذ هنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنی حالاتو تعریف او توصیف ډیرگران کاردی په تیره بیاهغه چی له خوند رنګ او کیف سره اړه لری .

له همدی امله کله چی ژبه د کم له معقولی څخه د کیف ومقولی ته تیریږی اود محسو ساتول ه میډیم نه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننوزی دابهام په غبار کی پیچل کیږی او په ښکاره ډول ځان ونورو ته نشی څرګند ولی .

دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی اړتیاوی د واسطی په استعما ل سره پوره کړی . دانسان دامتیاز مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینی واسطی ښی او ځینی بدی دی خو پخپله د واسطی موجودیت د تفوق او برتری نښه ده .

ژبه نه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال په توګه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی وویني کونښښ کوی مستقیما مستو ته ځان ورور سوی اوویی ختی . دا نشی کولی چی د کورله میرمنی څخه غوښتنه وکړی لیکن دکونډی نازو لی لور له مور څخه غوښتنه کولی شی چی مستی ور ته راوړی او حتی کولی شی خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو فارمول داسی دی :

انګیزه عکس العمل دنجلی فارمول داسی دی :

انګیزه غوښتنه (ژبه) عکس العمل یعنی په لومړی صورت کی انګیزی ته باید مستقیما ځواب ورکړ شی یا په بله ژبه ، پیشو باید پخپله خپله غوښتنه ترسره کړی خو په دوهم صورت کی نجلی له واسطی (یعنی ژبی) څخه کار اخلی اوخپل کار د بل په مرسته سر ته رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپوهانو په نظر کي:

دژبي يو ساده شانته تعريف داسي دی : ((هغه ټولي کلمي او جملي چي خلك يي د يو بل د پوهولو دپاره استعما لوی ، ژبه بلل کيږي .)) دغه تعريف د ژبپوهانو،ژب څيړونکي، اوژب ښوونکي دپاره د قناعت وړ نه دی . د دی تعريف ستره نيمګړ تيا داده چي دلته يو مجهول دبل مجهول په واسطه تعريف شوی دی . د(وبسټر) انګليسي قا موس وايي چي ژبه((داوريدو وړ څرګندونه انساني ويناده چي دژبي او مر بوطو غړيزو غړوپه واسطه صادر يږی)) دا تعريف په انساني فعاليت او آواز پوري منحصر شوی دی : يعني حيوانا ن ژبه نه لري او په لاسونو ، پښو او نورو غړو باندی اشار ، هم ژبه نشي ګڼل کيدي . يوبل تعريف وايي : ((هره وسيله صوتي وی . که بل څه چي فکرونه او احساسات څ ند ولي او نقلولي شي ژبه بلل کيږی .)) په دی وروستي تعريف کي دتندی تريو والي، موسکا، په لاس او سر اشاره کول هم دژبي په قلمرو کي داخليږی .

همدا رنګه د دی تعريف له مخي دماشوم ژړا چي د غذا دغوښتلو دپاره وی او د سپي غپاچي د دروازی د خلاصولو په هيله يي پر چا اوروی ژبه بللی شو . ليکن اوسني ژبپو هان دغه تعريف نه مني او دوی اکثر په دی عقيده دی چي له انسان نه پرته نورحيوانات ژبه نه لري . په دی کي شك نشته چي مچي د مخصو صی نڅا په ذريعه کولی شي خپلو همنو عانو ته دګلانو ځای او دهغو لوری لودن وروښيي او حتی د فاصلي په باب يی هم معلومات ورکړی خو سره له دی ژبپو هان دی ته نه دی تيارچي دمچيو نڅاژبه وبولي . په لومړنيو فلمونو کی د (پانتو ميم) په ذريعه دسينما ماهرو لوبغاړو ځيني دا ستانونه تمثيلولي شول خو بيا هم نوموړی فلمونه ګونګ وبلل شو ل اوسني ژبپو هان په دی نظريه دی چي د ژبي يومهم خصو صيت دا دی چي بايد ژبني فعاليتو نه د آو از په بڼه له انساني غړيز سيستم يا جهاز (ژبي ، شونډی او حنجری)څخه راووزی . ددوی په عقيده،د ژبي ځيني مهم خصو صيات دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ ژبه رمزی (سمبو لیك) دهچی په عمومی ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقی او ضروری‌ا ړیکی نه‌لری اود وخت په تیریدو سره نوموړی رمز ونه (سمبولونه) هم‌تغییر کوی .

۲ـ ژبه سیستما تیك ده او په‌همدی دلیل دښودلو او زده کولو وړ ده . ژبی په‌عمومی ډول ځا نته‌ځاکلی قواعد لری که څه هم چی د یوی ژبی‌قاعده د بلی ژبی‌له‌هغی سره په ټوله معنایو شانته نه ده .

۳ـ ژبه بشری ده اود حیوانا تو له ((ژبی)) سره جوت توپیر لری .

٤ـ ژبه یوه ټولنیزه پدیده دهچی دهغی په واسطه د ټولنی ترمینځ یوډول اجتماعی مناسبات مینځ ته‌راځی .

٥ـ ژبه غریزه نه ده بلکی‌له ټوانی څخه زده کیږی . که ژبه غریزه وای نو په‌ټوله بشری ټولنه‌کی به فقط یوه ژبه وای او زده‌کړی ته‌بهیی هم ضرورت نه‌پاتی کیده .

٦ـ ژبه دفکر دانتقال وسیله ده‌خو په عین زمان کی یوه نسبی خپلواکی هم لری .

لنډیز : ژبه د آواز ونو یو رمزی سیستم دی چی د ټولنی له خوادیو بل د پوهولو دپاره وضع‌شوی اودانسان په مخصو ص صوتی جهاز پوری اړه لری .

ژب ښوو نه او ژ بپو هنه :

تر ډیره وخته پوری داکثروخلکوداخیال وچی دساینس یوه وظیفه دانه ده چی د ارزښت مساله له‌علم‌سره ګډه کړی بلکی ویل به‌یی چی دا د ارزښت پیژندنی axiology او مخصو صا داخلاقیاتو اوسیاست کار دی چی دساینس ګټور اوزیا نمن اړخونه سره جلا کړی . ددوی په عقیده ، ساینس یوها ن اړتکنا لوجیستان فقط د علم اوتخنیك له‌پرمخ بیولو سره علاقه لری او داپه دوی پوری هیڅ اړه نه‌لری چی دهغوی له کشفیاتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کیږی . د مثال په‌توګه ، دوی اتومی بمو نه‌جوړوی مګر په هیرو شیما او نا ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاساکی باندی د دغو بمونو پــــه استعما لولو کی خپل ځانونه مقصر نه‌بولی .

لیکن اوسنی منطق دا خبره نه‌منی او وایی که علم بی طرفه دی عالم باید بی غرضه او بی طر فه‌نه‌وی . ساینس پوه ته‌بنایی چی د خپلو خیرنو په ترڅ کی له خپــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــوره وکړی او بشری سوله او نیکمرغی‌په‌نظر کی وساتی .

دا پورتنی مقدماتی خبری د ژب‌بنوونی او ژبپوهنی په مورد کی هم صدق کوی . په دی معنا چی‌ژبپوهنه زیاتره تشریحی بڼه لری خو ژب بنوونه باید تجویزی او توصیوی بڼه غوره کړی . ژبپوهنه دارزښت مساله یوی خوا ته کوی‌او یوازی د ژبی اوسنی او موجوده بڼه تر څیړنی لاندی نیسی . آیا دژبی ښوونکی باید د ((بــازار او کوڅی)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال‌کړی؟ آیا د ژبی‌ښوونکی‌یوازی((استعمال)) دمعیار په‌توګه قبلوی او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لری :

دژب ښوو نکی کار د ژبپوهاندله‌کار سره توپیر لری . ژب‌ښو ـ ونکی بایــد د ژبــی چــاڼ شوی‌او تصفیه شوی برخی زده کوو نکوته وروښیی . دلته مونږ دیـــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چی د ژبی تصفیه شوی شکلو نه عرو ـمرو دامعنانه لری چی ګویا نـــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دی . په داسی حال کی چی مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ، باره ، برخه)استعما لولی شو او دغو وروستیو الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چی (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده . دا فیصله ځینی لیکوال پــه لغوی منطق باندی کوی او وایی چی د (په حقله) ترکیب ناسم دی مګر په ژبه کی مخصو صا په دی‌وروستیو وختو کی ـ د لغوی‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږی . همدا چی یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کی عــمو میــت پیدا کړی او د خلکو په‌خولو کـــی جاری شی بیانو پرهغه باندی د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چی ژبه د ټولنی له خوا جوړیږی او تغییر ور کول کیږی ، لیکن د ژبی ښوو نکی کولی شی‌چی د سخیفو او مبتذلو عبار تونو له راوړلو څخه ډډه وکړی .

داد درسی کتاب د مولف او د ژبی دښوونکی وظیفه ده چی د فصحیو کلمو او بلیغی وینا خصو صیات وپیژنی او زده کوونکوته یی وروښیی په داسی حال کی چی ژبوهاند د محلی لهجو له ثبتولو سره علاقه لری د ژبی ښوو نکی باید معیاری ژبی ته پاملرنه وکړی او دتدریس دپاره یی د معیار په توگه ومنی پخوا له دی چی دژب ښوو- نی مسالی په مفصله توگه وڅیړ و یو څو خبری به دزده کړی دسا - یکالوجی په باره کی هم وکړو ځکه چی د تدریس او ښوونی موضوع دزده کړی له سا یکا لو جی سره نه شلیدونکی اړیکی لری .

✻ ✻

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه:

دزده کړی ارواپوهنه

د زده ښوونه او تدریس پخپله یو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چی دزده کړی دسایکالوجی (اروا پوهنی) له اصولو او پرنسیپونو سره آشنا شی او لههغو څخه دښوونی او روزنی په چارو کی گټه واخلی . پخوا له دیچی ښوونکی په تدریس پیل کوی باید دغه لاندی پوښتنی یی لهځان سره حل کړی وی : (۱)دڅه شی درسیی ور کوی ؟ (۲) څنگهدرسیی ور کوی ؟ (۳) چاته درسیی ور کړی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنی حل د ښوونیاو روزنی په فلسفه پوری اړه لری دښوونی او روزنی فلسفه د زده ـکوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعلیمی نصاب له هغو سرهعیار وی . پههره تاریخی دوره کی فیلسوفانو د خپل وخت داجتماعیاقتصادی جوړ ښت له غوښتنـــی سره سم په تعلیمی هــدفــونو اوارزښتونو باندی په سیستما تیك ډول سره کار کړی دی اود هغو پهرڼاکی یی تعلیمی نصابونه اوپروـ گرامونهطرح کړیدی .ددغوفیلسوفانو پهډله کی ځینی داسی کسا ن هم وو چی د خپل وخت ارزښتونوتهیی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښښس يې کاوه چې مترقي افکـــارخپاره کړي خو په عمومي ډول د ښوونې او روزنې فيلسو فان د حاکمې طبقې په‌خدمت کې وو او د محافظه کار ي خوا ته يې تمايـــل‌درلود . د دې دپاره چې له خپلې اصلي موضوع څخه لېرې نشـــودومره به ووايو چې د مريي ساتنې په‌اجتماعي ـ اقتصادي فورما سيون‌کې مينځي او مريونه له زده کړ ي څخه محروم شوي وو ځکه چـــې باداران‌و (برده داران‌و)به هغو ي د«ناطق ابــزار» په نـــوم يا دول‌اودانسانانو په نوع کې يې نه‌شميرل ديونان نامتو فيلسوف (ارستو) به‌ويل چې مريونه په فطـــري ډو ل مريونه پيدا شوي دي . نن ورځ‌داخبره ډيره عجيبه ښکار ي اوهغه هم‌ديوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چې دا د هغه‌وخت عمومي ذهنيت و . (ارستو) به ويل چـــې‌مريونه دفزيکي چارو د اجرا کولو دپاره پيدا شوي دي هغوی تـــه‌فقط بايد دومره څه‌ورو ښوو لشي چې بدني کارونه په‌ښه توگه‌سرته‌ورسوي خو هغوی له دې نه‌زيا ت دزده کړې استعداد نه لري .

څرنگه چې په لرغونې يونان اوروم کې فزيکي کارونو ته په‌سپکه سترگه کتل کيدل او ويل به‌يې‌چې‌فزيکي کارو نه‌دمادي اړتياووسره‌اړه لري نو آزاد خلك بايد آزادي‌پو هنې (ليبرال فنون) زده کړي . په نتيجه کې داسې افکار مينځ تـــه‌راغلل چې : تر ټولو ښه علم هغه دي چې مادي گټه‌يې لږه‌ وي لکـــه‌متافزيك ، منطق او دفلسفې ځينې نورې څانگې . آزاد انسان بايـــدفزيکي کارونه کړي ځکه چې دا د غلامانو وظيفه ده . دهمدې ذهنيت‌په‌نتيجه کې مجرد و عقلي پوهنو ته زياته پاملرنه وشوه او تجربې ته‌په‌سپك نظر کتل کيده . (فرا نسس‌ـ بيکن) په‌يوه مشهوره قصه کـــې‌ليکي چې څنگه پخوا نيو علـــماوود آسن د غاښونو د معلو مولو د پاره‌شپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دې څخه يې کرکه کوله چې‌دآس خوله خلاصه کړي او غا ـ ښونه يې وشميري .

دفيوډا ليزم په تاريخي دوره‌کې‌هم علم دکليسا او فيوډ ا لانوپـــه انحصار کې و . که له‌منځنې يا بې‌برخې طبقې څخه به يو څوك‌د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو ـ حابیونو په قشر کی شاملیده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا ـ لیزم تیاره دوره وه او بیځایـــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چی دفکر دآزادی مشال ولګیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تـــی اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کی خبری یی بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندی خبری او نوښتونه به‌له سختو سزا ګانوسره مخامخ کیدل . چادو مره قدری هم نشوی ویلی چی ((منځکـــــه ګرځی.))

په دغه زمانه کی د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو رټنو او غندنوسره ملګر ی وه .

د کپیټا لیزم په لومړی مر حله کی چی لا امپر یالیستی انحصارات مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له‌ترقی سره علم هم انکشاف وکړاو دتجارت آزادی د فکر او بیـــان دآزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .

په دی دوره کی علوم او فنون دسرمایی په خدمت کی ولویدل اود زده کړی د پرو ګرا مونو اساسی هدف دداسی لارو چارو لټونه وه چی د پانګی له زیاتولو سره مرسته وکړی په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د پرا ګما تیزم فلسفه وغوړ یده چی عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو په موندلو باندی وخت مه ضایـــع کوی ، مهمه خبره داده چی له مو ـ جوده وضعی څخه د خپل ځان پـــه ګټه کار واخلیء . حقیقت هغه شی دی چـــی په عـــــمل کی ستاسی په درد وخوری .)) البته نن ورځ په پانګوالی کی د ښوو نی اوروزنی دفلسفو شمیر ډیر زیات دی چی‌نه یی دلته تفصیل ځائیږی اونه لندیز خو عمده اصل یی د داسی انسا ن روزنه ده چی دپانګوا لی دنظام له‌باینبست سره مرسته وکړی .

دوهمه پوښتنه او وز پسی نوری پوښتنی د زده کړی له سایکا ـ لوجی او پیدا ګوژیکی موضو عا توسره اړه لری .

لومړی به وګورو چی سایکالوجی (اروا پوهنه) څه شی ته وایی او بیا به د زده کړی سایکا لوجی په‌یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجي (پسیکو لـــوژي)لغت له دوو یوناني کلمو څخه جوړ شوی دی .(پسیکو Psycho) یا(پسیکی Psyche) روح یانفس ته ویل کیږي او (لو ګیـــه Logia)د پوهنې په معناده په دی اساس ، پسیکو لوګیـــه(چې په عربی یې علم الروح ، پــه دری کی یې روحیات یا روانشناسي په روسی کی‌یی پسیخو لوګیه ، په انګریزی کی یی سایکا لوجی ، په‌فرانسوی کی‌یی پسیکو لوژی‌بولی) دارروا پوهنې په معنا راځي . ځینې‌پستانه لیکوال په دی ګوما ن چې (اروا) به‌د عربی ژبـــي د (ارواح)معنی شکل وی د اروا پوهنې پــه ځای (ساه پوهنې) ته ترجیح ور کوی په داسی حال کی چې (اروا) ددری ژبی د (روان) په شان‌آریایی‌ریښه لری .

دنو نسمې پیړی تر ورو ستیوختنو پوری اروا پوهنې دفلسفي دیوی څانګې په حیث دروح یـــانفس د څرنګوالی په باره کی‌بحث کاوه . داسی ښکاری چې‌حتی په‌لرغونو ټولنو کی هم دروح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کی‌روح (دسیوری ، وینی ، او ســـاه په‌شان) یومادی شی تصور کیده.دزمانی په تیر یدو سره روح یـــو غیر مادی څیز وګڼل شو . سره‌له‌دی روح یوه معضله‌وه چې‌چانشوی کولی دهغه اصلی ماهیت وپیژ نی‌څرنګه چې د روح موضوع مستقیما دانسان له ژوند او مړینی سره‌اړه‌در لوده اولری یی نو ځکه د حکماو روحانیونو ، او پوهانو له خوا پدی‌برخه کی زیات بحثونه شوی دی . دمریی توب په‌نظام کی دا عقیـــده‌عامه شوه چې روح له بـــدن نـــه مستقل دی او د دواړو ترمینـــځ‌اتحاد یوازی یوه موقتی پدیده ده .

دیونان ستر فیلسوف (اپلا تون)دروح په‌باره کی یوه داسی نظر په وړاندی کړه چې د زده کړی پـــه‌سایکا لوجی کی یی زیات نفوذوکړ ده روح یوه ابدی ایډه یا (مثـــل)وګڼله او ویی ویل چې دانسان روح په ابتدا کی په هرشی پوهیده اوانسان کولی شی د ریاضت‌او تامل له‌لاری بیرته خپل هیر کړی‌معلو مات را په یاد کړی . په دی اساس زده کړه تداعی ده او په دی برخه‌کی له تجربی څخه‌د تامل برخه‌زیاته ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمي پيړۍ پورې سايکالوجي د فلسفې يوه څانګه ګڼل کېده په (۱۸۷۹) ع کې آلماني پـــوه(ويلهلم وونت) دلا ييز يګ پـــه پوهنتون کې د اروا پوهنې موسسه ؤ پرانيستله اود شعور د تحليل او مطالعې دپاره يې له تجر بـــې ميتود څخه کار واخيست .

په شلمه پيړۍ کې د سايکالوجي مختلف مکتبو نه (لکه بيهيو يريزم د ګيشتالت اروا پوهنه ، فرو يديزم او نور) مينځ ته راغلل چې اکثريې ايډيا ليستي يا ميخا نيکي وو . دامريکې په متحدو ايا لتونـــوکې د (بيهيو يريزم) يعـني د سلـــوك د اصالت تمايل ډير قوي شو . که څه هم د سلوك داصالت پلويان ادعا کوي چې د دوی فرضيې پر علمي موازينو برابرې دي او ټولې نظريې يې د تجربې ميتود په اساس را ـ ايستلې دي خو د دوی اروا پوهنه ميخانيکي بڼه لري . په شو روی اتحاد کې د مار کسيستي لينينيستي دمعرفت د تيوری په رڼا کې اروا ـ پوهنه ديوه علم په توګه مينځ تـــه راغلله. د دې اروا پوهنې طبيعـــي علمي بنسټ د (سچينوف) دانعکا سانو تيورې ده چې (پاولوف)هغې ته زيات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلويان وا يـــي چې اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك داصالت (بـيـهـــيو ير يـــزم Behaviourism) فلسفي بنسټ پراګما تيزم دی . په (۱۹۱۳) ع کې (واټسن) امريکايــــــي پوه د (اډوارډ تارن ډايك) له تجربو څخه په استفادې سره د (بيهيو يريزم) بنسټ کېښينود .

د دې مکتب پلويان اروايي پديدې په ميخانيکي توګه دارګا نيزم پسه عکس العمل (reaction) پورې منحصر وي . (بيهيو يريزم) دسلوك او شعور تر مينځ تو پير نه کوي . دوی وايي څرنګه چې شعور هم دروح په شان دپېژندلو وړنه دی او تر تجربې لاندې نه راځي نو هغه څه چې مونږ يې کولای شو داده چـــې دژوندي ار ګا نيـــز م سلوك (رفتار يا کړه وړه) وڅيړو . د دغه اروا پوهنې مکتب پلويان زياتره په حيواناتو ، مر غيو او ا نـــسا نـــا نـــو کـــې د(محرك يا منبه) او ځوا ب(عکس ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعــه‌کوی . هځوو نکی (انګیـــــزه) او خواب (عکس العــمــل) د دی اروا پوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توګه ، ماهی په قفس‌کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ـ باسی چی د ماهی غوښه وخو ری‌لیکن دقفس دروازه تړلی ده او پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی‌له ډیرو هلو ځلو نه وروسته‌پیشو په تصادفی توګه هغه تار کشو ی‌چی د قفس د دروازی له خلاصولو سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهــــی غوښه خوری .دغه تجربه بیابیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ـ وارو څخه وروسته په دی‌پوهیږ ی‌چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه کی دی)) ، هر وار چی تار راکش‌شی د قفس دروازه خلا صیږی د دی په عکس ، که وغوا ړو چی‌پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی نو داسی چل کوو چی دا ځل‌دتارپه کشو لو سره دقفس دروازه‌نــه خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف،پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ـ مخ کیږی . که وروستی تجربه څوواره تکرار شی پیشو جرأت نشی کولی چی تار راکش کړی او په‌نتیجه کی خپل زده کړی خو ی هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده ـ کړی خوی په مرګ هیریږی)) په‌علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده‌کړه دارګا نیزم دمشــــــــر وط (Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی‌د(واټسن) دتیوری پر ځای‌د (نو ی بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلار ک‌هر ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یـــن ګوتری) وو . نوموړی امریکا یی‌پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ـ ټیویزم د فلسفی پر ځـــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماټریالیستی اصول ومنل . که څه‌هــــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربوڅخه زیاته استفاده وکړه خو په سلوک‌کنی‌یی دسترو مغزو نقش اواهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له‌نظره وغور څاوه . وروسته څینونورو پوهانو پر (بیهیویریزم) باندی زیات کاروکړ ، تعدیلات یی پکښی‌راوستل خو د دغه مکتب ایسه‌یا ـ لیستی او میخا نیکی ماهیت ته یی‌تغییر ورنه کړ .

Rashad Academy

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زده کړې نظريې

د دې دپاره چې دښې ښوونکې په خپله وظيفه کې په ښه توګه پر — مختګ وکړي او د خپلو زده کوونکو د معلوماتو او مهارتونو سويه لوړه کړي بايد د زده کړې د نظريو په باره کې تريوې اندازې پورې جامع او اساسي معلومات تر لاسه کړي. پر معلوماتو او مهارتونو سر — بېره، له ښوونکي څخه داتوقع هم کېږي چې د زده کوونکو په کرکټر سلوك، او فکري قضاوت کې هم مثبت بدلون راولي. زده کړه بايد ميخانيکي ښه ونه لري بلکې بايد آګاهانه، انتقادي، او خلاقه وي څو د هغې په مرسته زده کوونکې وکولی شي په نويو متحولو شرا — يطو کې سمه او اصولي لاره انتخاب کړي. د زده کــړې د لارو — پوهنــــې عمده پوښتنـــــــه دا ده چې انسان څنګه کولی شي په آسانه او ارزانه طريقه او لږ وخت کې د معلوماتو، مهارتونو او سلوك سطحې ته ارتقاء ورکړي ؟

د زده کړې له مسالې سره يوازې ښوونکي، ميندې او پلرونه، او لارښوونکې کدر ونه علاقه نه لري بلکې اروا پوهان، فيزيولوجستان د بيو شيمي، او بيو فزيك پوهان، د صنايعو اداره کوونکي او نور کسان هم ورسره مينه او علاقه لري خود دې ټولوله جملې نه د زده کړې په باره کې تخصصي څېړنه داروا پوه دنده ده. د دې کار لومړې دليل دا دې چې له څلورو وختو څخـــه اروا پوهانو د زده کړې په باره کې څېړنې کړې دي او پـــه دې ځانګه کې تاريخي سابقه لري بل دليل يې دادې چې داروا پوهنې د تيورۍ په برخه کې (زده کړه يـــا آموزش) هميشه د څېړنې د مرکزې هستې په توګه تبارز کوي او د هغې له څېړلو نه پرته يو شمير نــــورارواييي مسايل او پرا بلمونه نشي حل کيدی. که اروا پوهنه د سلوك علم وبولو نو سلوك هرو مروتغيير

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر ته‌زده کړه‌وایی .که اروا پو هنه دار وا یـــــی حالاتو، کیفیتو نو او شرا یطو مطا لعه وبو- لو نو په دی صورت کی هم د زده‌ کړی موضوع رامینځ ته‌کیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـه‌پـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌په‌باب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتو نه دزده کړی په قلمرو کی را ځی .بنایی‌په‌دی څبره به‌ټول اتفاق ولری چی د نویو لغتونو په‌باره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کټیگور ی کی راځی.لیکن مونږ،یوازی معلومات او مهار تونه‌نه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیزنی هم زده کوو . دمثال پــــه‌توگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـنه‌اولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالو نه هم‌د اجتماعی مناسباتو په‌ترڅ کی‌تشکل کوی او له نورونه‌په‌مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه په‌چا پسی شونډی بو ځول ، تندی تر- یوول ، د تجاهل د څرگند ولودپاره‌دخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول غ دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول،په‌هیجانی حالت‌کی‌لاسو نه غور ځول اونور) هم‌له ټولنی څخه‌زده کوی . البته دزده کړی پــــه کټیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد - تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ ته‌کیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال په‌توگه ،درپاد زیاتوا لی یا لړوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌ته‌دپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت،په غریزی توگه دمرغیو ځالـــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌په‌مقوله کی نه‌شاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختـــوپوری دیر زیات بحثونه شوی دی چې د هغو له جملې څخه د(تینبرگن)او(تورپ) څیړنې په زړه پوری دی. اوسنی اروا پوهان په دی عقیده دي چې غریزه دوه مهم خاصیتو نـــه لري :

لومړی دا چې غریزی فعالیتو نه له نورو څخه نه زده کیږي یا په بله ژبه اکتسابي نه بلکې فطري اوذاتي دي . دوهمه دا چې غریزي فعالیتونه عمومي (universal) دي او دیوې نوعې په ټولو افرادو کې بې له استثنا عمو میت لري . د دې موضوع د توضیـــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکو عقیده درلوده چې له مور او پـلار سره د ماشوم مینه فطري ده خـــوورو سته تجربو وښوده چې ماشوم پوازې له هغه چاسره مینه لري چې دي یې په مینه روزلـــــی وي . د افریقا په ځینو قبیلو کې ماشوم د ماماله خوا روزل کیږي او تجر بـــې ښودلې ده چې دغسې ماشو مان د پلار په نسبت له ماما سره زیا تـــه مینه لري .

د جنسي غریزي په باره کې چې تر اوسه کومې تجربې شوی دی له هغو څخه داسې نتیجه لاس ته را غلې ده چې په وړو حیواناتو کـــې جنسي غریزه شته . دغه حیوانا ت د جوړه کیدلو په ترڅ کې په غریزي توگه خپل کار کوي مگر د لویـــو حیواناتو (لکه گوریلا او شامپا ــ نزي) او انسان په باره کې دغـــه حکم صدق نه کوي . نو موړ ی حیوانان او انسان د جنسي یـــوځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړې ته اړتیا لري .

ځینې فعالیتو نه چې د عمر په زیاتوا لي پوري اړه پیدا کوي د زده کړې په مقوله کې نه راځي . د مثال په توگه ، مرغی د بڼکو ترا یستلو او د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوري الوتنه نشي کولی . کله چې د خپل عمر ټاکلی حدته ور سیږي په الوتلو پیل کوي . همدا ــ رنگه ځینې حیوانات په لومړ ی سر کې په داوبو کې لامبو نشي وهلی خو چې عمریې ټاکلی پړاو ته ورسیږي بیا کولای شي چې لامبووهي. په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کې‌د مرغیوالوتنه‌اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لــه پوخوالی سره اړه لري . سره لــه‌دی ، په‌دی برخه کی د خالصـــو مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدی‌بریښی .دانسان بچی تریوه تاکلی وخته پوری د خبرو کولو قدر ت‌نه‌لري خو کله چی د خبرو کولوقدرت پیدا کړی باید له نورو څخه یې‌زده‌کړی. په داسی حالاتو کی دپو ـ خوالی او زده کړی د حدودوتفکیک‌یو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده‌کړی‌تعریف له لانجو سره مخامخ کوی مونږ ټول پوهیږو چی تمریـــن اوتکرار له زده کړی سره پوره مر ـ ستنه کوی . په‌انگریزی کی متـل‌دی چی

(Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته‌رسوی خو کله کله تمرین له خپلی‌انداز ی‌نه‌زیات شی اود زده کړی انحنـاء بیرته ښکته راللو یږی . آیا تکر اردزده کړی پرضد کار کوی؟پوهیږی چـی خبره داسی‌نه ده خو ظاهـر اًدغسی بریښی‌لکه چی زیات تکرار دزده کړی مخه نیسی . نو زده ـکوونکی باید استرا حت وکړی. خو که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی‌هیره مینځ ته راځی . دغـــه ډول مسایل چی : ستونزه‌څه وخت‌پیل‌کیږی اود تمرین په مینځ کی څو ـ مره استراحت گټه لري ډیره دقیقه‌محاسبه غواړی . البته ځینی‌اروا ـ پوهان د ذهنی ستونزی او همدا رنگه د فزیکی ستونزی د معلو مولو دپاره دقیق آلات استعما لـــوی اوهمدا رنگه د زده کړی د هر مهارت دپاره یسی دااستراحت و خت هـم‌تاکلی دی خو بیاهم دانسان‌دشعور مسایل په میخانیکی توگه نه حـل‌کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده کړه کی اغیزه لري ، ځینی کسان‌په ځینو مواردو کی ډیر ژر معتـاد کیږی او ځینی نور زیات مقاومت‌کوی په ښار ونو کی ډیر خلـک او سیږی ځنی یی هر وخـــــت‌له غالمغال او شور وځوږ نه‌شکا ـ یت کوی خو ځینی نور عادت‌ورسره‌پیدا کوی او نور مال حالت یی گڼی دزده کړی په تجربو کی‌اعتیاد دیوه‌عامل په‌توگه اغیزه کوی . دعادت پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چی په یوه علمی تجر به‌کی دکنټرول عوامل له اوړ یدو نـکـو‌څخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په‌توگه ، که د (الف) او(ب) په‌نامه دوی ډلی زده‌کوو نکی چی ټول مشخصات یی سره یـــوشانته وی په یوه ربړ وونکی او نا- مناسبه فضا کی تر روزنی لاند ی‌ونیسو هغه ډله چی له نویو حالاتو سره ژر توافق کولی شی داعتیادله‌امله دهغی بلی په نسبت ډیره زده کړه کولی شی .

اوس د دی وخت رارسیدلی‌دی‌چی دزده کړی یو مشهور تعر یف وړاندی کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایی چی : «دار گا- نیزم په سلوك کی هر ډول تغییرته زده کړه‌ویل کیږی . » داتعریف که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدی خوله نیمگړتیاوو څخه خالی نه دی . لومړی‌دا چی (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه کوی . دوی وایی چی شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له ده‌او اروا پوهنه باید گرد سره د شعور او روح له څیړ نی څخه لاس واخلی او په ځای یی سلوك (رفتار)یاکړه وړه) چی د شعوربنکارندوی دی تر څیړنی او ازموینی لاند ی ونیسی . په دی توگه ، دشعور په نفی کولو سره ددوی تیور ی‌میخا نیکی بڼه پیدا کوی . (بیهیو یر- یستانو) خپلی تجربـــــی پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو- تره او نورو) باندی تطبیق کـــړی‌هغه یی دانسان‌تر قلمروه پور ی پسی تعمیم کړی په داسی حا ل‌کی‌چی دانسان شعور پاسیف او ماشینی نه دی . د(انگیزی عـــکس‌العمل) یا (S-R) فورمو ل پر انسان باندی د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږی .

انسان نه یوازی هغه وخت چی‌له پرابلم سره مخا مخ شی د حل لاره پیدا کوی بلکی ځینی انسانان‌له‌مخکی نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د راتلو نکی په‌باره‌کی پیشگویی‌کولی‌شی . ځینی کسان د تخلیق کشف او ابتکار استعداد ونه لـــری .دځینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وی . د (نیوټن) پر سر چـــی منه‌راولو یده نو ډیر شیان یی تری‌زده کړل اود جاذبی قوانین یی‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید سس) پەاوبوکی دجام پەننه ایستلو سره خپل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښې په لیدلو سرەچې «بخار په قوت سره د دیګ سر پورته لیری وغور ځاوه » د بخار ماشین اختراع کړ . په همدی ترتیب په سلګونو مختر عانو لـــه ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستری‌مفکوری را وایستی چی د سا ینس پەنړی کی ډیر زیات ارز ښت‌لر ی‌پەدی اساس ویلی شو چی زده ـ کړه تر زده کړی پوری فرق لری .خلاقه‌او ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چی‌پەحیواناتو کی لیدل کیږی جـــوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو)لەروح یاشعوز څخه د سلوك پـــه بیلولو سره هغه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم پەنظر وکتل .د دوی پەنظر ، د ګیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بلـــه توپیر نه درلود . په دی کی شك‌نشته چی حرکت دسلوك یوەبر خه دەخودا به هم سمه نەوی چی سلوك‌یوازی د حرکتونو مجمو عه وګڼله شی.په ځینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکەمخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو ی‌ونشو کولی چی‌د انسانی شعـــور کیفی ځانګړ تیاوی تشخیص کړی‌ا ودا واقعیت پەپام کی ونیسي چی انسان یوازی بیولو ژیکی‌موجودنەدی‌بلکی ټولنیز موجود هم دی .

د زده کړی یو بل تعریف‌داسی‌دی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی پەوسیله له یـــو ی‌وضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو پەصورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تـی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یـاد اورګانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډایك د زده کړې نظریه :

اډوارډلی تارن ډایك (EdwardLee thorndike) دامریکې د متحدو ایالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌لیکونکی دی .

د ده د زده کړې نظریه ، له‌ځینو مخالفتونو سره سره ، تر نیمې پېړۍ پورې په متحدو ایالتونو کې مسلطه وه او حتی لا تر اوسه پورې یې د ښوونې او روزنې په‌سایکالوجي کې خپل ارزښت نه دی بایللی . تارن ډایك (۱۹۴۹_۱۸۷۴) په خپلو تجربی میتودونو سره له یوې خوا د (بیهیویریزم behaviourism) د مینځ ته راتلو دپاره لاره هواره کړه او له‌بلې خوایې د ښوونې او روزنې د سایکالوجۍ بنسټ کښیښود.سربیره پر دی ، تارن ډایك داحصا_ئیوي قاموسي په‌لیکلو سره‌ددرسي کتابونو د تهیه کولو په‌برخه کې ستر خدمت ترسره کړ .

پخوا له دی چې د تارن ډایك دزده کړې نظریه شرح کړو بایــد وویل شی چې د ده کار ځینې‌ستری نیمګړ تیاوی هم لري . لومړ ی دا چې تارن ډایك انسان ته‌دیوه‌سوچه‌بیولوژ یکې او ژ ګانیزم په سترګه ګوري اودی تکې ته پاملرنه نه‌کوي‌چې دانسان سلوك او کړه وړه‌زیا_تره د ټولنې او ټولنیزو شرایطــو پر بنسټ ټاکل کیږي . ده ونشو کړی او یایې نه غوښتل چې ،پرفرد باندی د ټولنیزو عواملو په‌تیره تولیدی مناسبا تو اغیزه په حسا ب‌کی ونیسي . دو همه دا چې تار ن ډایك انساني شعور په ساده توګه‌دحیواني شعور ادامه ګڼي او فکر کوی چې ګویا دانسان او حیوا ن‌ترمینځ د کیفیت او نوعیت په‌لحاظ کوم توپیر نشته بلکې د هغوی ترمینځ فرق په درجه او کمیت کې دی. په دی اساس ، دی انـسانـی‌سلـو ك لـــه حیـو ا نی سلـوك سره ور ته او مشابه ګڼي او کومې‌تجربی یې چې پر موږ کانو ، کو_ترو، او بیزو ګانو تطبیق کړی دی‌دانساني سلوك تر قلمرو پور ی تعمیموي . دریمه دا چې تارن‌ډا یك انساني شعور پاسیف او ما _ شیني ګڼي د مجرد فکر توانایي اودانسان دابتکار او تخلیق استعداد ته‌لږه بیه ټاکي او یادا چې هیــــځ‌قیمت نه ور کوی تارن ډایك نشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چـــی ممکنه ده انسان دیوی انګیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکسس العمل ونه ښیی بلکی د هغـــــه د شعور سطح، انګیزنی ، او اخـلاقي ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی اویا دانګیزی په مقا بــل کی لــه توقع نه مخالف عکسس العمل څرګند کړی . حیوان لهسزا څـــخه تښتی خوښایی غواړی انسانان د خپلو ایډیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو څخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان پهخلاف ،له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکسس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . لهدی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتو هغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولګی کی نشـــــی تطبیقیدی څکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل په توګه ، دفابریکی خاوند څینو کارګرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بډی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رګران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارګری جنبش دبریا لیتوب پهخاطر درشوت له اخیستلو څخهډډه وکړی اود خپلو صفونو له ملاتړ څخه دی لاس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولـــو پرنسیپونو شرح څانته جلا څیړنه غواړی څکه چی ده لهپنڅه ســــووکتابونو او علمی مقالو څخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کی دهغو د تفصیل ګنجایش نشته . دلته بهیواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

لهتارن ډایك نه مخکی پهاروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو ــ بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

ده د لومړی څل دپاره پـــه اروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید ی شی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا ــ نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجـــود لری اندازه کیدی هم شی .))د دهپلو یانو د همدی مفکوری څخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کې نه یـواز ی دذکاو تونو اندازه کولو، ته ملاو، تړله بلکې د اخلاقو او استعداد ونو پهمیچه کولو یی هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسې ذهنیت او تمایل مینځ ته راغی چې کیدی شي کیفي حالات په کانکر یتوکمي اصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاوروسته یی داحصا ئیوی میتود ونو تابع وگر ځوو . دی عمل ته په تجربوی میتود کې (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږي . تارن ډایك داروا پوهنې په سا حه کې په خپلو علمي تجربو سـره د علمي میتود دپرنسیپونو په انکشاف کې د لیدنې وړ برخه اخیستې ده .

دتارن ډایك د زده کړې نظر یه د رابطې داصالت Connectionism په نامه یادیږي .

له (۱۹۳۰) م . کال نه راوروسته تارن ډایك پر خپلو قوانینو باندې نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلات یې پکې راوستل . د ده دنظر یې دعمده ټکو له شرح کولو نه وروسته به ددغو تعدیلاتو په باره کې همخبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړې اروا پوهنـــه The Psychology of Learning- د(۱۹۸۱)چاپ کې دتارن ډایك نظریه په لنډو عبار اتو کې راو ړی ده .دا لیکي : ((دتارن ډایك په نظر دزده کړې جریان دیوه ټاکلي حالت او ټاکلې عکس العمل ترمینځ درابطې دتاسیسو لو او همدا رنگه د دغـو اړیکیو دټینگولو له پروسې څخـــه عبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . په دې لنډ عبارت کې دتارن ډایك دنظریې جوهر ښودل شوی دی . د دې دپاره چې مطلب په عام فهمه ژبه بیا نکړو باید وویل شی چې دتارن ډایك دزده کړې پرنسیپ پرا نگیــــزه(یاحالت) اود هغې په مقابل کــــې عکس العمل (ځواب) باندې بنـاشوی دی . دانگیـزی او عـکس العمل ترمینځ رابطه د S—R دفورمول په ذریعه افاده کیږي .

ژوندی اور گانیزم چې له یو ی انگیزی (Stimulus) سره مخامخ شي نو هرو مرو د دغې انگیزی(محرك یامنبه) په مقابل کې یـــو ډول عکس العمل (Response) څرگند وی . دمثال په توگه ، کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنګښښــــــی پښښی ته ستن وروړوچنګښښه خپله پښه ور ټولوی .تارن ډایك وایی چې په حیواناتو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انګیزی سره ور ته عکسس العملونه‌راپاروی‌که انګیزی ته‌په پښتو کی (پاریزه) یعنی پاروو نکی ووایو او عکسس العمل هم (ځواب) وبولونو زمـونږ فورمول د (پـځ) بڼه غوره کوی.یعنـی هر وخت پـه (پ) پسي(ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ)داړیکودپرله پسی ټینګو لو په نتیجه کی مینځ ته راځی . تر څو پوری چې‌د(پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینګیږی حیوان اشتباه کوی ، ازما ینبـت‌کوی ، بیا اشتباه کوی او په پای کی یوه رابطه پیدا کوی . دتکرارپه‌واسطه دغـه رابطه پسی پـیاوړی کیږی‌چې دغه حالت ته زده‌کړه‌وایو.

دتارن ډایك دزده کړی نظریه‌پردرو اساسی قوانینو ولاړه ده چې له‌هغو څخه بیانور فرعي قوا نیـن‌را ایستل شوی دی . دغـه در ی قوانین د چمتو والی ، تمریـــن (تکرار) ، او اغیزی (effect) په نامه یادیږی . (کیدی شی چې‌داغیزی په ځای د ثمری یا نتیجـی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چې‌ژوندی اورګاـ نیزم باید په داسی اروایی حالت‌کی وا قع وی‌چې د عمل دپاره لـه ځانه چمتو والي و ښیي . دتـارن‌ډایك په عقیده د دی دپاره چې د (پاریزی) او «ځـواب» تر مـینځ اړیکی ټینګ شی حیوان یا انسا ن باید په داسی ذهنی موقف کــی‌واقع شوی وی چې په پای کی یې (اغیزه) تحقق ومومي . دمثال پـه‌توګه ، که زده کوو نکی په ډیـــر غمجن یابې اندازی خوشحاله‌حالت‌کی دښوو نکی درس ته ناست‌وی نو زیات احتمال دادی چې دښوو نکی درس به‌په ښه توګه زده نکړی شی .

که‌یو موړ ماشوم د ډوډی پــــه‌ذریعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چې ډوډی.وا نخلي او دکارله‌اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی. له دی امله ، چمتو والی دزده کړی‌دپاره اساسی شرط دی .

البته یوبل ډول چمتو وا لی هم‌شته چې په وده (یعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لری . تر څو چی ماشوم یو ټاکلی منګ (عمر) ته ونه رسیږی ځینی کارونه نشی ترسره کولی . د ښوو نځیو په لومړیو ټولګیو کی ماشومان (دچمتو والی دوره) تیروی څو د تارن ډایك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چی له ودی سره ار تباط لری بلکی د هغه مقصد ذهنی چمتو والی دی .

دتمرین یا تکرار قانون دی وا قعیت ته اشاره کوی چی هر څومره د (پ ـ ځ) عملیه تکرار شی هماغو مره د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینګیږی . تکرار د زده کړی دپاره اساسی شرط دی .

لیکن تکرار یوازی هغه وخت موثر ثابتیږی چی نتیجه یا اغیزه ولری . بیځایه تکرار چی کو مه نتیجه ور باندی مرتبه نه وی دزده کړی سره مرسته نه کوی .

دتارن ډایك تر ټولو مهم قانو ن داغیزی یا نتیجی قانون دی . د دی قانون په اساس کله چی د (پ ـ ځ) اړیکی یوه ګټوره او رضایت بخښونکی نتیجه و لری نو د (پ) او (ځ) تر مینځ رابطه ډیره ټینګیږی . داغیزی قانون په حقیقت کی دمکا فاتو په واسطه د زده کړی دپر مختیا قانون دی . ددی په خلاف ، مجازات یا ناکامی د (پ ـ ځ) تر مینځ اړیکی کمز ور ی کوی اود زیات تکرار په نتیجه کی د (پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی بالکل شکیږی او له مینځه ځی . په تارن ډایك باندی انتقاد شوی دی چی اغیزه یو ذهنی (سوبژ کتیف) حالت بیانو ی اوله دی امله د ده تجربی میتود په ټوله معنا آفاقی (او بژکتیف) نه دی . لیکن داروا پوهانو په عقیده تار ن ډایك خپل اصطلا حات په دقت سره تعریف کړی دی اود (سو بژکتیو یسم) څخه یی ځان ساتلی دی.

ځکه د ده په نظر نتیجه (یا رضایت بخښو نکی حا لت) ددی معنا لری چی په راتلو نکی وار کی به حیوان هماغسی عکس العمل بیا وښیی .

پرده باندی بیا انتقاد شوی دی چی موږ د راتلو نکی عکس العمل په بار ه کی له مخکی نه قطعی پیشګویی نشو کولی ، تارن ډایك وایی چی زه قطعی حکم نه کوم بلکه د (غالب احتمال) اصطلاح استعما لوم چی په احصا ئیوی قانون کی یوه مجازه کلمه ده . په دی ترتیب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډايك د زده کړې په اروا پوهنه‌کې‌د ډېنا ميك قوانينو پر ځای له احصا ئيوی قوانينو څخه استفاده کوی.
تارن ډايك له پور تنيو قوانينو څخه‌ځينی فرعی قوانين هم ايستلی دی چې د هغو له راوړلو څخه‌تير يږو.
يوازی دومره يادو نه پکار ده‌چې‌تارن ډايك له (۱۹۳۰) کال نه وروسته پر خپله نظريه باندی نــوی‌کتنه وکړه او د اروا پوهنی پــه بين المللی کانگرس کی (نيوهاون۱۹۲۹) کی‌يی وويل چې «ماځينــی اشتباه گانی کړی دی . » پـــــه(۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) کی‌يی نــور کتابونه وليکل او په هغو کی يی خپلو نير و تنو ته گوته و نيوه.ده څرگنده کړه چې د تکرار قانو ن‌بايد په ناوړه توگه استعمال نشی او زيانه يی کړه چې‌بی‌نتيجی‌تکرارد زده کړی دپياوړ تيا سبب نــه گرځی . په همدی ترتيب ده دا غيزی‌په قانون کی هم ځينی تعديــلا ت وارد کړل.

دپاو لوف د زده کړې نظريه

ايوان‌پتروويچ پاو لوف (۱۹۳۶ــ۱۸۴۹) د شوروی اتحاد نامتـــو طبيعی پوه او دنوبل دجايـــز ی‌وړو نکی داروا پوهنی اوفيزيولوژی په ساحه کی په مستقيمه توگه اود فلسفی دپيژندنی د تـيـور ی (اپيستيمالو جی) په‌برخه کی يی‌په غير مستقيم ډول ډير ستر او د يادونی وړ خدمتو نه کړی دی .

دپاو لوف د مشروط انعکاس نظريه او په عمومـــی ډول د ده دکتورين په طبيعی‌پوهنو کی‌دماتړ ياليستی اروا پوهنی او دانعکاس د ډيالکتيکی ماتړ ياليستی تيور ی(لکه دژبی او فکر ترمينځ اړ يکی حسی ازانگه او منطقی معر فت ،او داسی نورو) بنسټ وگر ځيد . امريکايی اروا پوهان (ارنســـت ــهيلگارډ) او (گورډون بووير) په خپل اثر (دزده کړی نظريی Theories of Learning کی ليکي چــی دپاولوف د زده کړی نظريی نه‌يوازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکی د نړی په نورو هیوادو کی او له هغی جملی نه‌د امریکې د متحدو ایالتو نو په علمی محافلو کی له تاوده هر کلی سره مخامخ شوی دی . امریکا یی‌اروا پوهانو (لکه گوتری ، سنکینر او هل)دده له دکتور ین څخه‌زیاته‌استفاده کړی ده . دوی زیاتوی‌چی دپاو لوف علمی نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کی مسلطدی‌او ((مونر نیکمرغه یوچی د مشروطاانعکاس په‌باب د ده نظریی اکثری پـــه انگریزی ژبی تر جمه شوی اوزمونږلاسس ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵)پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کی دپرو ـ فیسسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،اوډ(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ـ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـد میتود په ذر یعه په ا نسا نا نـو او حیوا نا تـو کی د آفا قــــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو سـره لوړ عصبی فعالیتو نه و څیړل.

دمشروطو انعکاسو نو څیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ـ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لومړی سر کی پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر څیړنی لاندی نیولـــی وه او د خپلو مطالعاتو په‌ترڅ کی د مشروـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغی ته یی انکشا فـورکړ.

دا هم باید وویل شی چی لـــه‌پاو لوف نه مخکی دروسیی نامتـو فیز یا لو جست او ماتر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویــــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب څیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیی د فیزیو لوژی د پلار اودماتریالیستی اروا پوهنی د موسسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفی قاموس ، دپرو گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹٦۷ ، مخ ۴۰۳) .

په دی کی شک نشته چـــی دیونانی (ارستو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی دیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کی نظریی څر ـگندی کړی دی خو پاو لـــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انـعکاس» پـه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه، (ارسطو) عقیده در لوده چی یـو مطلب د نژدیوالی (مقار نت)، ور ته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په بنبه توګه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پـه آسانی سره تداعی کیږی هم . ته

اوسن به وګورو چی مشرو ط‌ه ازانګه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړی دپاره څـــه‌اهمیت لری مشروط انعکاس (چی ځینی‌یی شرطی ازانګه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چی له‌اصلی محرك«انګیزی»نه‌پرته دکوم بل محرك په واسطـــه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انګیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال‌په‌توګه ، یو نیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کـوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یـوازی هغه وخت چی تی یی لــه شونـډو سره ولګیږی عکس العمــــــل څرګندوی .

خو څرنګه چی ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌سترګو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب ګرځی چی ماشوم خپلـــــی شونډی وځبیښی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل څرګند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود ځینو اروا پوهانوپه عقیده په هر ډول زده کړه کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس ښه دا خله ده . یوه ماشوم چـی ستن (پیچکاری) نه وی وهلــی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر — یږی خو وروسته له هغی چی ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچی له‌خپلـــــو دوستانو سره په مینه‌او اخلا صں‌ژوند کړی وی او له هغو څخـــــه جـفا ووینی په نتیجه کی د نـویودوستانو له پیدا کولو سره هـــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکی له دی چی سپی‌ته غذا ورکړی زنګ به‌یی واهه او ور پسی به‌یی سپی ته غذاوراچوله‌کله‌چی نه (۹) څله دغه عمل تکرار شود سپی له‌خولی نه‌د ناړواتلس‌څاڅکی توی شول . د پنځلس‌واره تکرار نه وروسته د سپی له خو لی‌نه‌دیرشس څاڅکی توی شول . بل وار ته یوازی زنګک ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دی دزنګک په اوریدو سره دسپی لـه‌خولی نه پنځه شپیته څاڅکــــی وڅڅیدل.

دپاو لوف په عقیده نه یواز ی دزنګک آواز بلکی د غذا دلوښی لیدنه هم ښایی دشرطی انعکاس د پیداکیدو سبب شی . دا خبره هم د یادونی وړ ده چی د پاو لوف پـه‌نظر انعکاس کیدی شی چی‌مثبت یا منفی ، پاروو نکی یامخنیوونکی‌وی . انعکاسو نه دانسان له عصبی سیستم سره اړه لری . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پـــه خلاف ، موقتی وی او تریوه وخته‌پوری داصلی محرك (غیر مشرو ط انعکاس) په غیاب کی ور ځنـــی‌کار اخیستل کیدی شی . برسیره پردی دپار یزی او انعکاس تـــرمینځ زمانی فاصله هم دپاملر نی‌وړ ده . زده کړه په هغه وخت کـــی‌اغیز ناکه وی چـی د مشرو طـی پاریزی او انعکاس ترمینځ زما نی‌فاصله په‌دقت سره سنجو لشو ی وی .

دپاو لوف دزده کړی نظریه چی‌لومړی پر حیوا ناتو باندی تطبیــق شوی وه وروسته دانسانانو پـــه‌مورد کی هم تطبیق شوه. له‌پاولوف نه‌ورسته نورو څیړو نکو په تیر ه‌بکتریف په دی برخه کی زیاتــــی څیړنی او تجربی ترسره کړی .

دپاو لوف د نظریی تطبیقی‌اړخ:

لکه مخکی مو چی وویل انسا ندیر زیات شمیر شیان د شــرطـی انعکاس له لاری زده کوی .دپاو لوف په عقیده شرطي کول (یـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ی‌لومړ نی بنسټ ګڼل کیږی . شرطي انعکاسو نه فطری او غریز ی‌نه‌دی‌بلکه تحصیلی او اکتسابی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله د واقعي زده کړې په‌مفهوم استعما لیږي . دپاو لو ف
دزده کړې له نظریې څخه دښوونې او روزنې دمسایلو په حلولو کې
ښایسته زیاتې استفادې شوې دې‌چې ځینې مثالو نه به‌یې دلته
راوړو.

لومړۍ دا چې د مشروطو ټولو د پاره باید له مشروطې پاریزې
څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وي‌او به دې توګه زده کړه ډیر ژر
تحقق مومي . البته تجربې ښودلې‌ده چې د ترتیب په معکوسولو
(یعنې د مشروطې پاریزې په مخکې کولو) سره هم زده‌کړه واقع
کیږي خو داکار ډیر وخت نیسي‌اوزیات تکرار ته اړ تیالري .دمثا ل
په‌توګه ، که لومړۍ ماشوم ته‌انعام ورکړو او بیا لغات وربانندې
زده کړو په دې صورت کې هم زده کړه واقع کیږي خو بهتر
صورت یې دادی چې لومړۍ ماشوم‌لغتونه زده کړي او د دغه عمل نه
وروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو نو دزده کولو تر
مینځ باید ډیر وخت تیر نشي‌څوزده کوونکی احساس وکړي چې
انعام دده له‌ټاکلي عمل سره اړه لري .

دوهمه دا چې دمشروط انعکاس‌د تقویې دپاره تکرار ډیر اهمیت
لري. په لومړي سر کې عصبي سیستم د مشروطې پاریزې
(انګیزې) په مقابل کې له ځانه‌عکس العمل نه ښیي . خو له څو
واره تکرار نه وروسته عکس العمل‌ څرګند وي او دزیات تکرار په
نتیجه کې انعکاس تقویه کیږي.له دې امله تکرار او تمرین دزده ـ
کړې یو مهم عامل دی .

دریمه دا چې تشویق
motivation
هم په زده کړه کې ډیر ستر نقش‌لري . تشویق په هغه صورت کې
اغیزناک وي چې له احتیاج سره‌تړلی وي او کومه ګټه ور څخه
متصوره وي .

دمثال په‌توګه ، اکثر خلک‌اوس‌هغه ژبې زده کوي چې په علومو ،
تکنالوجي ، تجارت او بین المللي تفاهم کې ور څخه زیاته‌ګټه‌اخیستله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی . ښوونکی پخوا لـه‌دی چی‌دیوی موضوع په تشریح‌پیل وکړی
باید زده کوو نکی په ذهنی لحاظ ددرس زده کولو ته تشویـــــق
کړی.

څلورمه دا چی د زده کوو نکواستعدادونه‌هم یو تربله‌توپیرلری. په
دی اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کی‌د عمومی حالاتو په ترڅ کی باید
خصو صی حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشی .

پنځمه دا چی په زده کړه کـــی‌هـمیشه تعمیم او انتقـال دا خـل
وی . د تعمیم څخه مقصد دادی که‌یوزده کوونکی په وړه ساحه کی
یوه مفکوره کسب کړی هغه بیا په‌لویه ساحه کی هم تطبیقوی. انتقال
هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کی د ور ته والی پر مفکوره باندی
زیات لنگر اچول کیږی . د ځینـــوټاکلو مهار تونو زده کړه دنـــورو
مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوی . د مثال په توگه ، که څوک‌یوه
ژبه ښه زده کړی کید ی شی یو ه‌بله‌ژبه چی په‌خپل جوړ ښت کی
له هماغه ژبی سره ور ته والی لری‌په‌اند ه وخت کی زده کړی . البته‌دا
هم ممکنه ده چی د ځینو مـهـار تونو زده کړه دیوه بل‌مهار ت‌دزده
کړی مخنیوی وکړی . ویل کیږ ی‌چی دټایپ زده کړه د پیانو دزده‌
کولو مخه نیسی .

دگیشتالت اروا‌پوهنه: پخوا له دی چی په ژب ښوو نه کی‌دگیشتا‌
لت اروا پوهنی پرنسیپو نه وڅیړ ل‌شی د دی اروا پوهنی پس منظـر
هدفو نه او ار زښتو نه به‌په لنـــډه‌توگه معرفی شی .

گیشتا لت په Gestalt اصل کی جرمنی کلمه ده چی دشیانو
دراغونډولو او کنبیبنو دلو طریقی‌ته ویل کیږی . په قاموسونو کـــی
گیشتا لت د بیلگی (نمونی) اوشکل‌په معنا هم راغلی ده .

د گیشتا لت اروا پوهنه دنولسمی‌پیړی په وروستیو وختو کی‌په‌جرمنی
کی مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یی په‌ټوله نړی کـــی
شهرت وموند . د گیشتا لت اروا پوهنی مو سس (مـا کس ورتیمر)
دی خود ده په څنگ کی د (ولفگا نگ کوهلر) او (کورت کافکا)نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همړد یادو نی وړ دی .ور تیمر کوهلراو کافکا خپلی څیړنی په آلمان کی پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه‌یی انتقادو نه وکړل ، او بیایی‌دخپلو نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر ونه وکړل او همافلته یی استو گنه غوره کړه .

دکیشتالت اروا‌پوهنی په فلسفه،ښکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږدلته یوازی پرهغو موضو عگانـــو غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کـــوی . دگیشتا لت اروا پو هنه دامریکـی بیهیویریزم ،دتارن ډا یك د زده‌کړی دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضددیوه عکس العمل په توگه رامینځ ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بنه‌در لوده . د مثال په‌توگه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ینبنت، گټی او مکافات ، له‌جزءنـــه‌کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخانیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دگیشتا لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیـــوپرنسیپونو پر ضد داعترا ضـــ غږ پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به لـــه آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او هاید روجن خواص په جلا جلا توگه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی گویا مونږ داوبو خواص هم پیژند لـــی‌دی .

دگیشتا لت اروا پوهنه لـــه‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او ټوټه ټوټه نه گوری بلکی دیوه‌کل‌په‌چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو سره دار تباط په ترڅ کی مطا لعـــه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌گوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه کرښه او ور پسی بله کرښه‌وگو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د گیشتا لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی :کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالـــت (یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا ناڅاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کی یوه پیشو د غذا دلاسس ته راوړلود پاره داشتباه او ازما یښت له لاری پرمخ ځی . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفی توګه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل ځو ځله تکرار یږی په پای کی پیشو زده کوی چی څنګه (مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناڅاپی پوهی محصول بولی . کوهلر د خپلی تجربی دپاره چمپا — نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه کی کیله ځوړ نده کړه اویوصندوق یی هم چیرته په کونج کی کیښود . چمپا نزی کیلی ته وکتل خو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی . یونا څاپه د صندوق څخه داستفا — دی په فکر کی لویږی . صندو قررا اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله ځوړ نده ده . دصنـــــدوق سر ته په ختلو سره کیلی ته تو پ ورا چوی او را اخلی یی .

همدا رنګه په یوه بله تجربه کی کیله دیوه نل په مینځ کی اینبود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوټک هم شته . چمپانـــــزی له او ږده ((چرت)) نه وروسته کوټک را اخلی کیله ټیله کوی او له نل نه یی راباسی بل ځلی دوه لنډ کوټکو نه په کوټه کی ایښودل کیږی چی هیڅ یو یی کیلی ته نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوټک په پای کی بل کوټك ږدی او په ټیله کولو سره کیله له نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوسایلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعور په کار اچولی شی . درابطی موجو — دیت او د چا پیر یال جوړ ښتیـــز مشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پرپوهه او بصیرت باندی ټینګا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړه چی د ژوزی پوهی او بصیرت لــــه لاری لاس ته راځی له هغی زه کړی نه ډیره اغیزمنه ده چی تش د تکرار او تمرین په واسطه حاصلیږی . د تکر — ار له لاری زده کړه ړنده زده کړه ده او ګټوره نتیجه نه ور کوی . په دی

(c) ketabton.com: The Digital Library .

کی شك نشته چی په ځینو وختـوکی د گیشتالت اروا پوهنی نظر په سمه ده خو په مقابل کی ځینی مهار تونه د تکرار او تمرین له لاری ښه زده کیږی . مثلا په بدنی روز نه کی او همدا رنگه د ژبی په زده کړه کی تمرین ډیره گټه لری . لیکن په بدنی روزنه اود ژبی په زده کړه کی هم داسی موارد شته چی عقل سلیم ته باید بلنه ور کړه وشی .

دفتبال په لوبه کی او په ســوك وهلو کی ښایی د تمرین تر څنگه پوهی او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبی په زده کړه کی د گرامری قواعدو استعمال ار زښت لری . په عمومی ډول ویلی شو چی تمر ین او بصیرت دواړه مهم او ډیر ځله یودبل متمم دی .

د زده کړی په برخه کی د حالت یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لری . د دی مطلب د روښا نتیاد پاره به څو مثالونه راوړو . که تاسو څپله گوته دسترگو په مخکی ونیسی لو مړی یوه سترگه پټه کړی او بیا ی وغړوی او بی له ځنډه ور پسی بله سترگه پټه کړی څه به وو ینـــی؟ غالبا تاسو ته به داسی احساســـس پیدا شی چی د دوهمی سترگی د پټولو په وخت کی موگو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چی ستاسو په موقعیت یا وضع کی بدلون را ــ غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت دی چی تغییر یی کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چی (لمر راوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شپی چی په آسمان کی اوریځی په چټکی سره حرکت کوی آیا داسی نه بریښی چی تر سپوږ می لاندی اوریځی ولاړی دی او پخپله سپو ــ ږمی په تیزی سره روانه ده ؟

د دی ټولو مثالونو مقصد دادی چی زده کوو نکی د زده کړی پــه وخت کی یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لری . داحالت کیدی شــی ذهنی ، مکانی یازمانی وی (چی دادواړه پر ذهن باندی اغیزی کوی) نود دی دپاره چی زده کوو نکـــی مطلوبه نتیجه لاس ته راوړی باید چی په مناسب حا لت کی واقع شی د (جان لاك) مشهوره تجربه داسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې يو لاس يې (مثلا ښي لاس) يې دتودو اوبو په لوښي کې او کيڼ لاس يې د سړو اوبو په لوښي کې د څو دقيقو دپاره ايښي وو. بيا يې دواړه لاسونه په تومنهو اوبو کـــې کيښو دل گوري چې ښي لاس يې د سوړ والي او کيڼ لاس يــې د تودوالي احساس کوي . او بـهخو د دواړو لاسونو دپاره عين شي دي خود لاسونو پسې منظر يوتر بلــه توپير لري . دا وضع په ټولنيـــزژوند کي هم شته . دوه تنه ماموران خــپل آ مــر ته و ر ځي . يوه ښه کار کړی دی او هغه بل يد. آمر صاحب يوه ته هم څه نــهوايي . کوم مامور چې ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کيږي او هغهبل تری خوشحا ليږی څکه چې يوه د تحسين توقع در لوده او هغه بل د توبيخ.

ښاغلي محترم لوستو نکي وپو ښتي چې دا ټولې خبرې بالا خره د ژب ښوونی له مسالو سره څه اړه لری ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د گيشتا لت اروا پوهنـــی تطبيقی اړخ په نظر کې ونيسو .لو- مړی بهله کل نه جزء ته تگ شرح کړو:

د گيشتا لت اروا پوهني له روا جيدو نه مخکې دلوست کتابو نه له الفبا يعني دتوريو (حروفو) څخـــه پيل کيدل ، ور پسې به کلمې راتلې او پهپای کی به جملی پيل کيدی .ليکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوريو څخه نه شروع کيږي اوحتیدلوست په اکثرو درسي کتابونوکي دالفبا توری په آخر کي را ځي .دلته د گيشتا لت اروا پوهني دوه پرنسيپونه په نظر کې نيول شوی دی : لومړی له کل نه جزء ته تگ او دو هم د پو هي يا بصيرت پـرنسيپ . د لومړی پر نسيپ مقصد دادی چې اجزا (توری) دکل (جملو) پهترڅ کي زده کيږي د دوهم پر - نسيپ مقصد دادی چې زده کوونکیباید داسې عبارت ولولي چې معنا ولری او زده کوونکی ته بصير تـور کړی. زده کوونکي دتورو پهمعنا او مفهوم نه پوهيږی . د جملی دزدهکولو په ترڅ کي زده کوونکي ورو- ورو له آوازونو او توريو سره همآشنا کيږی . بله دا چې آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمی په اصل کې د پوهو لواوراپوهولو دپاره دی او پوهول او راـ
پوهول د جملو په واسطه تر سره کیږي نه د کلمو او یا فقط آوازونو
په وسیله .

درابطې څخه مراد دادي چې ترتولو ښه زده کړه هغه ده چې له
زده کوونکو سره د روابطو په درك کولو کې مرسته وکړي . پخپله علم
د روابطو مجموعه ده خو په دې‌شرط‌چې دغه روابط د شیانو او پدیدوتر
مینځ ماهوي ، ضرور ي ، تکرار یدونکی ، او نسبتا دوام لرو نکي
اړیکې وي چې په اصطلاح کې قوا نین او پرنسیپونه بلل کیږي . له
چې یو ماشوم باران ګوري په دې‌نه پوهیږي چې اور ښت له اور ـ
یځې ، حرار ت ، بړاس اودسمندرله اوبو سره څه ار تباط لري . خو
کوم وخت چې د ماشوم پوهه زیاته‌شي د شیانو او پدیدو ترمینـــــځ
اړیکې درك کوي . د رابطې پیژندنه‌نه یوازې په طبیعي او ټولنیـــــزو
پوهنو کې ستر ارزښت لري بلکې‌په ژبه‌کې هم زیات اهمیت لري . د
یوې مفکورې د څرګند ولودپاره‌بایدد دال (لفظ) او مدلول(شي ،پدیدې)
ترمینځ عیني او صریح اړیکې‌وپیژ ندل شي . دوینا منطقي تسلسل‌او
دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کې ځای
ورکول ، د وینا دمرکـــزي هستې‌ټاکل ، او داساسي او فرعي‌مفکورو
په خپل خپل ځای کې راوړل ، داټول درابطې له مفهوم څخه زیږ ـ
یږي . همدا رنګه د رابطې په‌برخه‌کې دو خت او ځای مساله هم طر ح
کیږي په دې باره کې له پخوا وختوڅخه ډیرې لیکنې او څیړنې شو ې
دي .

د مثال په ټو ګه و یل کیږي. چې فصیحه وینا هغه ده چـــې
دحال له غوښتنې سره سمون‌ولري‌او په هغـــــه کې د وخت او ځای
اقتضاء ته پاملرنه وشي . د ژ بې‌ښوونکي کولی شي چې په دې برخه
کې له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړي .

د ګیشتالت په اروا پوهنه کې د پوهې یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي مخصو صا د پاملرنې وړ دي .

پخوا به په ښوو نه او روزنه‌کې‌د زده کوو نکو پر حافظه باندې‌ډیر زیات باراچول کیده او ډیر ځله به شاګردانو داسې معلومات حافظې ته سپارل چې په مفهوم باندې به‌یې‌هم ښه نه پوهیدل . زمونږ په‌هیواد کې به د عربي ژبې د زده کولودپاره‌طالب العلم ((صرف میر)) یادا‌وه چې په نتیجه کې به‌یې ځینې شا ګردان په عصبي نارو غتیا وهم‌اخته کیدل . په کوچنیوالي کې مې ډیرځله اوریدلي دي چې خلکو به ویل ((پلانکي طالب سر میر «صـر ف‌میر» لیوني کړ .)) د دې علت‌داو چې پر حافظه باندې به ډیر زور اوفشار اچول کیده او شاګرد به له ذهني ربړو سره مخامخ کیده . دګیشتا لت اروا پوهنه په زده کړ ه کې پوهې او درك ته زیات اهمیت‌ور کوي . د دې اروا پوهنې توصیه داده چې درسي کتابونه باید پداسې‌ترتیب ولیکل شي چې د میخا نیکي یادولو په ځای زده کوو نکي دمو ضوع ژورو ته ور ننوزي ، په‌مطلب ښه وپوهیږي او ضروري معلوما ت‌یې ذهن ته وسپاري . کله چې زده کوو نکي دموضوع په مطلب او مقصدښه وپوهیږي په حافظه کې هم تر ډیره وخته پاتې کیږي او که ځینې‌معلومات یې‌له یاده هم ووزي اسا سي مفکوره او پرنسیپ یې په ذهن‌کې پاتیږي او دز ده کوونـــکي د شخصیت جزء ګرځي .

د ښوو نکي وظیفه داده چې په‌زده کوونکي کې داستعجاب احساس راو پا روي ، له موضوع سره یـــې‌علاقه مند کړي ، او په ټاکلي‌مو — ضوع کې یې زده کړې ته تشویق‌کړي څو د لکچر یا توضیح په ځای د زده کوونکي دپاره داسې زمینـــه‌برابره کړي چې هغه پخپله ځینې اړیکې او د مسالې د حل ځینې‌لارې څونه کشف کړي ، خپل ماغزه په کار واچوي اود موضوع ژورو تـــه‌ورننوزي . ښوو نکي پاسیـــف او لاسس تر زنې نه کښیني بلکې‌داسې‌شرایط برابروي چې له زده کوونکي سره د موضوع په فهم او درك کې‌مرسته وکړي . په دې ترتیب‌زده کوونکي تیاره لقمه نه ترلاسه کوي بلکې پخپله زیار باسې چې مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړی ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلی ، پر ځان ویسا اواعتماد پیدا کوی ، د ښیړنی له اسلوب‌سره آشنا کیږی ، دخلاق اوابتکاری فکر خاوند کیږی ، اودوړیا لاس‌ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکـه کوی .

د گیشتالت اروا پوهنی د روا جیدو نه وروسته داسی مفکوره‌مینځ ته راغله چی ښوونځی د ما شـــوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښووـ نځی اصلی هدف دی او نور ټو ل‌تدریسی او اداری فعالیتو نه د ده‌د پاره دی .

ځرنگه چی ماشوم د ښوو نځـــی‌زړه او مرکز دی نو د
Child-Centered
ښوونځی اصطلاح رواج شوه .

په دی ښوو نځی کی نصاب ا ودرسی پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږی ، د ده‌سویه په نظر کی نیوُله کیږی.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل‌کیږی، اوهر ځوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږی . له‌دی‌نه‌مخکی عمومی ذهنیت داسی و چی ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړی‌چی د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوی دی . دا مهمه نه وه‌چی ما شوم هغه مضمون زده کولی شی که‌نه بلکی مجبور و چی زده یی‌کړی‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وی د ده سویه اور وحیه مهمه نه وه‌بلکی د ښوونکی لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکی مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځی دپاره و نه‌ښووـ ونځی د ماشوم دپاره.. د گیشتالت‌اروا پوهنی آس په گاډی پسی‌ونه تاړه بلکی گاډی یی په آس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وی که د گیشتالت اروا پوهنه لــــــه‌اجتماعی ــ اقتصادی جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتا لت سایکا لوجی د خپل وخت او چاـ پیریال د ټولنیزو او اقتصادی‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی څښنی عمومی پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږی خو په دی شرط چی نومو ړی تغییر ارثی ، غریزی اود عمردپو خوالی زیږنده نه وی . نامشروط یا فطری عکس العمل د زده کړی په کټیگور ی کی نه راځی. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چی دتجربی او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږی. دزده کړی په موضوع کـی ډیر زیات عوامل دخیل دی او لـه همدی امله تراوسه پوری دزده کړی په برخه کی یوه تاکلی او د ټولو له خوا منل شـوی وا حده تیـوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومی پرنسیپونه شته چی د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو له خوا تاییدشوی دی چی دلته به په لنډه توگه معرفی شی . لوم‌ړی باید ووایو چی په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمی عناصر دی چی د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لری . کیدی شی چی زده کوو نکی یوساده ژوندی اور گانیزم او ښوو نکی هم یو شی یایوه پدیده وی.خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یـواورگا نیز مونو په برخه کی دمثا لونو له راوړلو څخه تیریږو .

دا څرگنده خبره ده چی هرانسان زیار باسی خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومی .له لرغونو زمانو راهیسی انسانانو زیار ایستلی دی چی خپل کارونه پـــه آسانه طریقه سرته ورســـوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو هم د علم دتحصیل دپاره دآسانو او لنډولارو دپیدا کولو په برخه کی ډیری څیړ نی کړی دی . خو دا تکی باید هیر نه کړو چی د شخص هغه ،مینه، ذو ق فعالیت او له مسوو لیت نه دك بر خورد داسی عوامل دی چی هیڅکله د زده کړی له صحنی څخه د غیر حاضر یدلو حق نه لری . د زده کړی هغه تکنیکونه چی دلته معرفی کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیر عمومي دي او هرڅوك كولی‌شي په عمل كی‌یې تطبیق كړي او كټه تري واخلي . راځی ترهر څه دمخه‌څپله پوښتنه په ساده او صریحـو الفاظو كی طرح كړو . پوښتنه‌داده:

كوم عوامل د زده كړي له آسا نولو سره مرسته كوي ؟ د دې‌پو ـ ښتنې ځواب به‌په لاندې مادو كی توضیح كړو :

۱ـ دهدف ټاكنه : كه‌دزده كړي‌هدف څرگند او مشخص‌وي نو خپل هدف ته‌په آساني سره رسیدلـــی‌شو . یوه معمولي لاره داده چې‌هره ورځ په ټاكلي ساحه كی گامو نه‌واخلو ، مطالعه وكړو ، په څیړ نه لاس پوري كړو ، او خپلی‌زده‌كړي‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه ده چې د گیشتالت‌اروا پوهنی‌له‌خواهواره شوي ده او هغه داچې د جز ـ ئیاتو له‌څیړلو نه مخكی ترهد فـه‌پوري درسیدو یو كلي تصویـر او بشپړ انځور په ذهن كی ترسیـــم‌كړو. د دې په ځاى چې یو یو گام پورته كوو باید پړاوونه ، واحدونه‌عمده ځانگي تشخیص كړو ، دهغو ترمینځ اړیكي كشف كړو او له‌دغي((اكتشافي الوتني)) نه وروستـــه جزئیات او لوړي ژوري‌په دقت‌سره‌مطالعه كړو ، او داصلي او فرعي ځانگو ترمینځ كرښي راوباســـو .دریمه لار داده چې په غیر مستقیم ډول ، او تقریبا په تصادفي توگه ،بی‌له دې چې د درسي متن په لو ـ ستلو پیل وكړو او كورنی دندي‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـی وگرځو راو گرځو اود خپلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دې صورت كی د مقالو ، داستانو نو ،او بیوگرافیو لوستنه له موږسره مرسته كولی شي . البته څرگنده‌ده‌چې په دغو درو لارو كی دو همـــه لاره غوره ده ځكه‌په دې صور ت كی‌زده كوونكي د معنا او مفهوم ژورو ته‌ور ننوزي ، روابط په ښه ه‌توگه درك كوي ، داساسي او فرعي‌اړ ـ خونواو همدا رنگه د كلي او جزیی‌مسایلو په توپیر ښه پوهیږي ، د زده كوونكي د تخلیق او ابتكـــاراستعداد ونه روزل كیږي ، او د میخانیكي زده كړي په ځاى ډیا لكتیكي پوهه تر لاسه كولی‌شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ــ کلکه اراده : زده کړه یوازې دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته نه راځي بلکي هدف ته‌درسیدلو دپاره باید کلکه اراده موجوده وي هر څوك هغه څه‌زده کولی شي چي‌غواړي زده یې کړي . کله چي هدف څرګند اوجوت وي او مثبته نتیجه‌هم ور باندې مرتبه وي هماغو مره دزده کوونکي علاقه هم هڅــــــول کیږي.

له زده کړې سره دشاګرد مینه‌دهغه دتوقع او آرزو ګانو له سطحې سره مستقیم اړیکي لري . د دې خبرې یادو نه به‌هم بې ځایه نه‌وي چي د هدف رو ښا نتیا اوکلکه‌اراده‌یوازې هغه‌وخت مثبته نتیجه‌ورکوي چي د زده کوونکي له استعداد اوقابلیت سره عیار شوي وي . که زده کوونکي خپلي آرزو ته درسیدوپه لاره کي له زیاتو خنډونو سره مخامخ شي نو زده کړه په ښــــــه‌توګه پرمختګ نشي کولی او په تدریجي توګه آرزو پــه‌تا هــیلــې بدلیږي .

ښایې دا پوښتنه وشي چــــي دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کي دهدف ټاکني او کلکـــــې ارادې‌موضوع صدق کوي خو ماشو مان‌نه هدف ټاکلی شي او نه تصمیم‌نیولی‌شي . په داسې مواردو کي مسئو‌ولیت د تعلیمي نصاب او ښوو نکي‌په غاړه لویږي . درسي او تربیوي فعالیتونه باید په داسې توګه تنظیم‌شي‌چي زده کوونکي زده کړې ته وهڅول شي ، په هغو کي د زیاتې‌زده کړې دپاره شوق او تمایل‌مینځ ته راشي او ترکومه حده چي ممکنه‌وي‌د زده کوونکي درسي باید دلوبو او تفریح ښه پیدا کړي . سره له‌دې په دې برخه کي دې‌له‌افراط څخه کار نه اخیستل کیږي ځکه چــــې‌ژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نه‌دی بلکي ستونزې او ترخه وا قعیتونه هم پکښې نغښتل شوي دي .

ماشوم باید په یوه یابله ښــه دخپلې زده کړې له‌هدف سره‌آشنایي پیدا کړي که څه هم چي د ده‌په‌نظر کي‌به هدف تت او مبهم ښانته وي کلکه اراده هم‌د ترغیب motivation په اثر مینځ ته راځي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششس : یوشمیر تجربو ثابته کړې ده چې فاصله لرونکی زده کړه د پرله‌پسې‌او مترا کمې زده کړې په نسبت‌ښه نتیجه ور کوي . دمثال په توګه،که‌په‌یوه ورځ کې درې ساعته سر په سر ژبه تدریس شي ډیره ګټه نه‌لري‌د هغې په ځای به‌دا بهتره و ی چې یوه نه بله ورځ پویو ساعت‌تدریس شي . البته مترا کمه زده کړه په هغو مواردو کې ښه نتیجه‌ورکولی شي چې د زده کړې‌موضوع په‌کافي اندازه آسانه وي او هضم‌یې مشکل نه وي . .دو قفه‌لرونکې زده کړې یوه ښیګڼه داده چې یــومطلب یا مفکوره په ذهن کې ښه کښېنئ اود بل مطلب د زده کړې دپاره زمينه برابروي .

بله دا چې وقفه لرونکی زده کړه‌شاګرد نه ستړی کوي ..سره له‌دې دیوه درس اوبل درس تر مـینـځ‌وقفه باید په زماني لحاظ ډیره لري نه‌وي . اروا پوهانو په‌دې برخه کې‌څیړنې کړې دي ، باید د وقفـې تاکلو دپاره دهغو له تجربو څخـه‌ګټه واخیستله شي .

٤ـ اضافي (له معیار نه پور ته)زده کړه: که‌یو زده کوو نکی لـه ټاکلي معیار سره سم درس‌زده‌کړي‌اود حاضرينو په مخکې یې په مو ـ فقانه توګه تکرار کړي شي دې ته‌زده کړه ویل کیږي . خو که‌چیرې زده کوو نکي بیابیا خپل درســـتکرار کړي دي ته اضافي (لـــه نصاب نه پور ته) زده کړه وايي .

اضافي زده کړه over learningپوره ګټه لري اود اصلي زده کړې په نسبت لږ زحمت غــواړي . دمرستیالو موادو لو ستنه هـم د اضافي زده کړې په کټیګوری کې راځي. داد ښوو نکي وظيفه ده چې زده کوونکي د تکرار ، کورنی دندې‌مرستيا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړې ته وهڅوي .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یـــو مثـا ل راو ړو . فر ضــآ ناسو غواړی د خوشحال ختڼك یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی. ستاسو په مخکی دوی لاری دی : لومړی دا چی یو یوبیت یادوی او له څو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نــه تکرار وی او په دی ترتیب تر پایه پوری پرمخ ځی اوټول نظم پـه یـا دوی . دوهمه طریقه‌داده چی‌له سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چی ټول نظم په‌یادکړی گومان کوم چی زموږ په ښو ونځیو کی لومړی طریقه ډیر عمومیت لری‌خود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یی‌داسی ښودل شوی دی چی پــه دو همه طریقه کی د بیتو نو تــــرمینځ رابطه په‌ښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلی‌تصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که په‌نظم‌کی‌منطقی تسلسل‌موجود وی‌دافکارو تداعی له زده کړی سره مرسته‌کوی‌خو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکی‌دموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یی زده کوی په دی‌صورت کی لومړی طریقه غوره‌بر ــ یښی خو دا هم باید زیاته کړو چی‌میخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو په‌یادولوکی باید د (ټولی زده کړی) له‌پر ــ نسیپ نه کار واخیستل‌شی .دمثال‌په‌توگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چی څوك مطالعه کوی بایـــد دانقلاب پس‌منظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځای‌او په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن په‌ښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگـه در ك‌کولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چی زده کوو نکــی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه ســره تکرار کړی هماغو مره به‌یی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه بنایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری ځکه په‌دی‌صورت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږی‌اود ډیالکتیکی پروسی د درك کولو
پر ځای میخانیکی پوهه تر لاســـــه کوی .

٦ـ د ترقی په‌باره کی پوهه : که‌زده کوونکی وپوهیږی چـــی د ده معلومات زیات شوی دی اود زده کړی سطح یی لوړه شوی ده نو دا کار د ده دمعلوماتود سطحی پــــه‌ارتقاء کی نوره هم مرسته کوی او دزده کوونکی دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځی . زده کوونکی دی ته ضر – ورت لری چی وپوهیږی آیاد ده‌کارسم دی که غلط ، ښه دی که بد . که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږی دا کارد ده دښو یشس ؛ نارامی ، او په پای کی د نهیلـــی(مایوسی) باعث ګرځی . فرض‌کړی چی یوخوك په توپك نــښه و لــی‌خو په دی نه پوهیږی چی مرد کړیی چیرته لګیدلی دی او له‌ښی نــــــه‌څومره فاصله لری ، آیا کولی شی خپله اشتباه په آسانی ســـــره‌تصحیح کړی ؟ طبعاً ، نه . په‌همدی ترتیب ماشوم باید د مور او پـــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا منفی عملونو ته متوجه کړی شی . په دی صورت کی نه یوازی‌دما – شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکی مثبتو او ارزښتمنو کارونوته تشو یقیږی لا هم . اروا پوهانو په‌دی برخه کی ځینی تجربی هم‌سرته رسولی دی چی یوه یی دا ده : د (الف) ټولګی داز موینی نتیجی په اوسط ډول د (ب) ټولګی سره یــوشانته وی . بل ځل چی ښوو نکی ازموینه واخیسته (الف) ټولګی ته‌یی داز موینی نتیجی ابلاغ کړی خو د(ب) ټولګی له نتایجو څخه بــــی‌خبره پاتی شو . په راتلو نکی‌از – موینه کی چی نتیجی وکتل شوی د(الف) ټولګی د (ب) ټولګی په‌نسبت ډیر پرمختګ کړی و . اروا پوهانودډغه پرمختګ علتو نه داسی بیا ن کړی د ی (١) له نتایجو څخه پــه‌خبریدلو سره زده کوونکی هڅـــــه کوی چی سم ځوا بونه تکرار کړی(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه ګانو څخه ځان وژغوری ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا نور هم هڅول کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ـ تکرار: دمعلو ماتو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیت لري . انسانان له ډیرو لرغونو زمانو څخه په دي رمز پوهیدلي دي. دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسا نیږي او په چټکتیا سره ترسره کیږي ، داشتباه ګانو چانس کمیږي ، او زده کړي معلومات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیریږي بلکي تر ډیره وخته پوري دوا م کوي . البته د تکرار بهتر شکل هغه دي چي زده کړي موضوع یا مهارت په نوي چاپیر یال او نوي حالت کي و ازمویل شي . مثلا که چا موټر په سم او هوار سړك کي زده کړي وي باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کي هم موټروچلوي.

یا داچي زده کوونکي په یوه چا پیریال کي د کومي نارو غتیا تداوي کړي وي بنایي چي په یوه بله سیمه کي (چي په اقلیمي یا اقتصـادي لحاظ هغي بلي منطقي سره تو پیرلري) هم خپله تجربه تکرار کړ ي په طبیعي پوهنو کي تکرار معمو لایو شانته نتیجي ور کوي خو پـــه اجتماعي ، سیاسي ، او کلتور ي چارو کي باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توګه او احتیاط ســـره استفاده وکړو . له دي امله ، بنه تکرار هغه دي چي مېخا نیکي بڼـه ونه لري بلکي په نویو شرایطـو او حالاتو کي له پخوا نیو معلو ماتو اوتجربو څخه په بنه توګه استــفا ده وشي .

۸ـ تطبیقي زده کړه : انسان یوهدف لرونکي مخلوق دي. نودي چي هر څه کوي او یايي زده کوي باید یوه عملي ګټه ولري او څه نتیجه ور باندي مرتبه وي . اوس څوك د یوناني فیلسوف (ارستو) له دي نظر سره سر نشي خو ځولي چي وایي : ((بهترین علم هغه دي چي ګټه يي لږه وي .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده کوي بلکي ددي د پاره يي زده کوي چي د انسان ژوندبنه شي او د علم په برکت خپلي اړ تیاوي پوره کړي او ستو نزي حـل کړي. د زده کړي په باره کي باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایو چې لومړی : ښه زده کړه هغه‌ده چې تطبیقي اړخ ولري . دو همه دا چې هره زده کړه په هغه وخت کې پاینښت لرونکې وي چې په‌عمل کې تطبیق شوي او از مویل شوي‌وي . په تطبیقي زده کړه کــــې د نظري معلو ماتو صحت او سقـم‌اثبات ته رسیږي ، پخواني معلومات تکرار یږي ، له عمل سره ار تباطپیدا کوي ، او نتیجه‌یي‌دزیاتې‌زده ـ کړې د تشویق موجب ګرځي .

۹ـ ((امسا پیزه)) زده کړه :لکه‌ګوډ او نا توانه (بې سیکه) سړي چې امسا‌ته ضرور ت لري هماغسې‌ماشومان (او ښایي لویان) دزده‌ـ کړې په وخت کې له ځینو (امسا ګانو) څخه کار اخلي .

دمثال په توګه ، دلومړي ټولګي‌شاګردان د شمیر پ ه‌مضمون کې‌د ګوتو په ګڼلو سره د جمعې‌او تفریق‌مسایل حلوي . یادا چې د دري ژبې زده کوونکې د لیکنې یاوینا په‌وخت‌کې له ځان سره سوچ وهي چې د ذیروح جمع په (ان) اود غیر ذیروح‌جمع په (ها) سره راځي نود (مرد) جمع باید (مردان) راشي . دغه‌ډول«امسا ګانې» له زده کړې سره‌پوره مرسته کوي خو اروا پوهان توصیه‌کوي چې باید د دغه ډول «امسا ـ ګانو» استعمال موقتي‌وي او د عادت‌ښه غوره نکړي .

۱۰ـ فعاله زده کړه : د ښوونې‌او روزنې متخصصان زیار باسي چې د عنعنوي پاسیف تعلیم په‌ځای‌فعاله زده کړه رواج کړي . پخوا به ځینې ښوو نکي د درسي ساعت له‌پیل نه ترور وستې شیبې پـــوري غږیدل او له زده کوو نکو څخه به‌یې غوښتل چې فقط غوږ ونیسي ، هیڅ حرکت ونکړي ، پوښتنه‌ونکړي‌او هر څه چې ښوونکې ور ته وایي هغه ټول په پټو سترګوومني. لیکن‌اوس د ښوو نې او روزنې مسو ـ ولین کوښښ کوي‌چې زده کوونکي‌په درسي ساعت کې زیاته ونډه‌وا ـ خلي ، دهغوی استعداد ونه په‌کــــاروا‌چول شي ، پوښتنې وکړي،پخپله لار پیدا کړي ،د ښوو نکې ســـــره‌مباحثه وکړي ، پر ځان اعتماد پیدا کړي ، او دابتکار ی فکر خاوندا نشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه برخه
ژبښوونه

په دوهمه برخه کې مو د زده کړې ځینی مهمی نظریې شرح کړې اوس د دې وخت را رسیدلی دی چې پور تنی نظریې د ژبې په ډګر کې پلې کړو . لومړی به د ژبې دزده کړې ځینی مهم اړخونه بیان کړو او ور پسې به زموږ په هیواد کې دژب ښوونې پسمنظر وښــودل شی .

دژبې د زده کولو ځینی مهـــم اړخونه :

د (ارسطو) له وخت نه را په دیخوا انسان ته ناطق حیوان ویل شوی دی دمریې توب په دوره کې چــې غلامانو ته د انسان په نظر نه کتل کیده مریونه به یې د((ناطق ابزار)) په نامه یادول . مقصد دا چې انسان له حیواناتو څخه دژبې او وینا په درلودلو سره ممتاز ګڼل شوی دی او مریې هم د نطق په برکت له نوروابزارو څخه امتیاز در لود . اوسنی اروا پوهان هم په دی عقیده دی چې انسان دماغزو او وینا په بر کت د حیواناتو له نړۍ څخه ډیر لیــــری شوی دی . په دی حساب ، ژبه د انسان په ټولنیز ژوند کې ډیـــر زیات اهمیت لری او له همدی امله ویل شوی دی چې ژبه د تمدن عراده ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کې دلغاتو نقش ډیر مهم گڼلی دی دوی وایی چې‌د چاپیر یال پـــه‌پیژندنه او په کار اچونه کې ویی پانگه (دلغاتو ذخیره)اساسی رو ل‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانگې ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) گڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کې داثابته ده چې ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو بانډی احاطه لری اوپه عملی ژوند کې یی پـــکار وی . ځینو څیړنو ښودلی ده چې ړانده شاگردان د کنهو شاگرانو پ‌ه‌نسبت ذکی دی چې البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانگې توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکړه او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو·زده کوو نکو پـــه تناسب زیاته ویی پانگه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کې هم زیات ارزښت لری . روزیات شمیر کسان چې په ژوندکې له ستونزو او ربړو سره مخاــ مخ‌کیږی علت یی داوی چې هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توگه نشی څرگند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چې اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرگندو الفاظو کې افاده کـړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرگند ونه دپوهې‌اوعلمیت غوره نښه گڼــله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لــه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمې یوازې سمبولو نه‌نه دی بلکې‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چې دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنگ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چې ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری گڼله کیږی . د ژبې دښو‌ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دی‌لاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :

۱ــ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .

۲ــ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینــــــه برابره شی .

۳ــ د پوهنو په اختصا صی ښا نگو کــی دی اا سا ســی کلــمی‌او اصطلا حات زده کوو نکو ته ورو ښوول شی .

٤ــ پرسم تلفظ ، د کلمو ســــم‌انتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .

دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جــی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیــــــت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپــــل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټــــه‌واخلی .

په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هــم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آواا زونه لــه‌خولی څخه راباسی او وروسته پــه دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیــافعاله ښه غوره کوی .

ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدايي الفاظو داستعمال پــه‌وخت کي ماشوم ته‌تي ور کول‌کيږي
يااوبه ياد لوبو شي ور ته راو پل‌کيږي او دمکا فا تو په نتيجه کــي
ماشوم د نورو الفاظو زده کړي ته‌تمايل پيداکوي . هغه ماشو مان‌چي
دلويانو سره زياته ناسته ولاړه لري‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چي لـــه
خپلو همځولو سره لوبي کوي دژبي‌په‌زده کړه کي زيات پرمختګـــــك
کوي .

کله‌چي ماشو مان ښوو نځي‌ته‌داخل شي د هغو سويې يو له بلــه
توپير لري . دځينو ماشو مانو د لغاتو ذخيره د نورو ماشو مانو په
نسبت زياته وي او مطلب په ښه توګه افاده کولی شي . ښوو نکي
بايد داسي خبري ونه کړي چــــي‌ضعيف او بيرته پاتي شاګردا نډ
کمتری ، شرم يا خجالت احساس‌وکړي. که ښوو نکي ووايـــــي :
«وګورو پلا نکي هلك څومره ښـــي‌خبري کوي او تاسي يي نشـــي
کولی)) احتما ل لري دغه جملي‌د زده کوو نکو پرسا يکالو جي‌ناو ړه
اغيزه وکړي اود هغو جرات سلـــب‌کړي.

شر ميد ونکي‌او محجوب‌شاګردان‌بايد وهڅول شي چي خبري وکړ ي
اود مهرباني لاسس پررا کش شي .

د اد ښوونکي وظيفه ده چي پـــه‌ټولګي کي د ټولو زده کوو نکــو د
پاره دخبرو کولو زمينه‌برابره کړي،دهغوی د کمتری احساس له‌مينځه
يوسي ، او همکار ي او ونـــــه‌ي‌اخيستلو ته‌يي تشويق کړي .
د ځايونو ليدنه ،د کار تو نـــي‌فلمونو ښودنه ، او دور ځنيـــــــو
جريا ناتو په‌باره کي پوښتنه‌شاګر دانو ته ددی موقع برابروی چي‌په
مباحثه کي ګډون وکړي ، خپـــــل‌نظرونه څرګند کړي ، نوی شميا ن
زده کړي ، اود خبرو کولو مو قــع‌ترلاسه کړي .

نه‌يوازي دماشو مانو په برخه‌کي‌بلکي د لويو ټولګيو په‌برخه کي هم
بايد دوينا ، کنفرانس او خبــــروکولو دپاره مساعد چانس برابرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې باید له زده کو ونکو سره مرسته وشي چې د موضوع مرکزي هسته وپيژني، لـــه موضوع نه د باندې خبرې ونه کړي لغتونه په مناسب ځای کې استعمال کړي، نحوي اشتباه ګاني ونه کړي تلفظ او آهنګ ته پاملرنه وکړ ي او که ممکنه وي له ادبي تشبيهاتو او هنري فور مونو څخه استفاده وکړي دوينا په وخت کې بايد دبې لزومه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونيوله شي . د وينا آهنګ او ژستونه دې له موضوع سره متناسب وي . ددې دپاره چې وينا سړه ، وچه ، بـــې روحه او يکنوا ختـه يا مبتذله نشي زده کوو نکو ته دې دوينا کولـــو تکنيکونه ورو ښودل شي .

ژبني مهار تونه :

ژبني مهار لونه څلور دي : اوريدل ، ويل ، لوستل او ليکل دويلو په باره کې مو مخکې خبرې وکړې.

اوس به د درو نورو مهار تو نو په باره کې په لنډه توګه ځيني غــټ غټ ټکي شرح کړو .

اوريدل :

د ژبې د زده کولو لومړی شرط اوريدل دي . د ما شو مانو په ماـ غزو کې د اوريدلو له لارې مفکوري عقيدې ، انګيرنې او معلو مات سره يو ځای کيږي او د هغوی شخصيتونو ته تشکل ور کوي . دوی له همد غو معلوماتو ، مفکورو عقيدو، او انګير نو سره ښوو نځې ته را ځي. معمولا ماشو مان هغه څه اوري چې ډراما تيك شكل ولري اود هغوی پاملرنه ځانته واړوي . لو يان كولى شي له مخكيني پلان سره سم داوريدو پروـ ګرام تعقيب كړي خو دماشو مانو اوريدنه په تيره د ښوونځي نه مخكې دوره كې تصادفي بڼه لري . ماشو مان ښايي دويو نكې له خولـــې څخـــه يوه يادوی جملې و اور ي او نورنو د خپلو خيالونو لړی پسې تعقيب كړ ی . دا دښو و نكې په مهارت پوري اړه لري چې څنګـــه دماشوم او ريدنه په چاپيرل كـــې واچوی او هغه له خوږو خوبونـــو او رنګينو خيالونو څخه د واقعيتونو او اړتيا و نړې ته رابولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکـــوونده ده چې داوریدلو په‌برخه کې‌د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب کړی . ځینې کورنې زیار باسي‌چې دخپلو ماشومانودپاره داسې‌همځولي‌ولټوي چې د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاري لهجې په استعما لولو کې مهارت ولري . که څه هـم میندې پلرونه د دې حق لري چې دخپلو ماشومانو دښې روز نې پـــه خاطر د هغوی‌دپاره مهذب همځولـــي‌پیدا کړي خو په دې کار کې بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شي‌چې په اولاد کې يي دتبعیض اوله نورو څخه دکرکې احساس پید انه‌شي . هر څومره چې د همځولـــو د پیدا کولو پروسې ته طبیعي بڼـــه‌ورکړه شي هماغو مره به بهتـــره وي .

په ښوونځي کې‌هم بایدداوریدلو موډل وپلټل شي . لومړی موډ ل پخپله دزبې ښوو نکی دی . زده کوونکي همیشه دده خبرې اور ی او تقلیدوی يې . له ښوونکي څخـــه‌طبعا داتوقع کیږي‌چې‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبـــي او فصیحې و يـــنا نمونه او مثال وي . دده له‌خولي‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شي . دټیپونو ، ریکار ډونو ، را ــ دیويي پرو ګرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل همزده کوونکو ته د دې فرصت ورکوي چې فصیحه‌وینا و اوري او ددغه شان وسایلو پـــه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنګ‌زده‌کړي . ترکوم ځایه چې په ښوو ــ نځي پورې اړه لري داوریدلـــو دمهارت تقویه تر پر وګرام لاندې راتلای شي خو په عمومي‌ډول‌اوریدل‌يو تصادفي کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کې‌هر ډول خبرې اوریدل کیږي .

داوریدلو د مهارت دپيـــاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چې ښوونکي ځینې ګټور متون لولي او په‌پای کې له زده کوو نکو څـــخه پوښتنې کوی . کله چې پر ټاکلي موضوع باندې تود بحث پیل شـــي هغه زده کوو نکي چې د مضمو نمتن يې په دقت سره نه‌وی اوریدلی پخپله دپښیماني احساس کوی اوله ځان سره وایي کاشکې دښو ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اور یدلی وای . بل وارته به ،که‌خیروی دښوونکی خبری په دقت ســــره‌تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دی‌چی‌که ښوو نکی گټور او په زړه‌پوری مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی نو زده کوو نکی به ټولی خبری په‌شوق او مینه واوری . که ښوونکی د زده کو و نکو پــا ملر نـــه خـــپلـی خـو ا تـه را وانه ړوی معنایی داده چی د ده‌وینا جالبه اوپه‌زړه پوری نه ده . دا خبره قسما سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــی‌درس باید جالب او په زړه پوری وی . خو په دی‌برخه‌کی‌له افراطڅخه کار اخیستل دزده کوو نکود پاره گټه نه‌لری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی هغوی یوازی لــه ډرا ما تیــکــو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر وخت درنگینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړه‌او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزیك‌او کیمیا د فور مولونو یادو نــــه د شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو ځلی د جغرا فیی د تدریسس ټولگی‌ته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری په‌باره کی درسس ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنگلو نو په باره کی ډیری په زړه‌پوری‌خبری‌وکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندی‌راوستلی وو . د درسس په‌پای کی می‌له زده کوو نکو څخه پوښتنــــه‌وکړه چی افریقا چیری واقع ده ، هیڅ‌یا سم ځواب رانه کړ ځکه‌هغوی‌یوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکی‌برخی ته‌پاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډك‌کړی‌و.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــی‌سړی دچاپ شوو یا په لاسس لیکل شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . یعنی‌دلو ستلو په‌مهارت‌کی دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له عین عبارت څخه ټول خلك هما غـه‌یو ډول معنا نه اخلی ځکه چی په‌ژبه

کی څیني کلمې له ارزښتونو سره تړلې دي . نه یوازې افراد دیوې کلمې په اوریدلو سره مختلـف عکس العملونه څرگند وي بلکې ټولنې هم مختلفو کلمو ته بیلا بیل ارزښتونه ټاکي .

که څه هم پنځه نیم کلن ماشومان د ښوونځي درسي تعقیبولی شي خود اکثرو اروا پوهانو په عقیده که چې ماشوم شپږ نیم کلن شي په لوستلو کي به له خاصو ستونزو سره مخامخ نشي او د لوست درسي به په ښه توگه تعقیب کړی شي. دماشومانو د تشویق دپاره معمولا له رنگه انځورونو او ښکلو تابلو گانو څخه استفاده کیږي . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همـدا رنگه د هغوی دکورنیو اجتماعي ـ اقتصادي موقفونه یو له بله توپیرلري . ښوونکی باید څپل زده کوـ ونکي وپیژني او د هر یوه دتشویق دپاره له مناسبې وسیلې څخه کار واخلي .دمثال په توگه ، یو ماشوم له حیواناتو سره ډیره مینه لري .د دی دپاره چې نومو ړی ماشوم لـه لوستلو سره مینه پیدا کړی هغه ته یو داسې کتاب ور کول کیږي چې دحیوا ناتو تصو یرونه او د هغوی په باره کې قصې پکښې را غلي وي .ماشوم ته ویل کیږي : ((دا ښکلي انځورونه وگوره .د هغو په باره کې قصې هم لیکل شوي دي . دغه قصې ولوله او که لوستلي یې نشي لـه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړۍ مرحله کې اکثر ښوونکي له چار تونو څخه استفـاده کوي. دچار تونو په ذریعه د لوست تدریس معمولا مثبته نتیجه ورکوي دماشو مانو د لوست مضمون باید په داسې مهارت سره تدریس شـي چې دزده کوونکو په نظر دتفنـن او سر گرمي ښه ولري خو په ضمن کې یې دوی په لوستلو کي ښه پر مختگ وکړي . همداغسې چې ما ـ شومانو ته ترخه دوا په خوازه کپسول کې ور کول کیږي د هغوی زده کړه هم باید ظاهرا تفنني ښه ولري. له بده مرغه څیني داسې ښوونکي هم شته چې ماشو مان له ښوونځي څخه بیزاره کوي . هر سهار چې ماشوم له خوبه راپورته کیږي نـو لومړۍ جمله یې داوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادی ، زه نن مکتب ته نه ځم !)) موریې په وعد او وعید او مېنې خوارې ښوونځي ته استوي .

داسې ماشومان چې په ژړا ښوونځي ته لیږل کیږي په حقیقت کې دمربوط ښوونکي په بې تفاوتی او بې کفایتي باندې شاهدي وایې ..

دتاسف خبره ده چې دلوړې ټولګۍ ځینې شاګردان هره ورځ درخصتي دوړځې په امید خپلې ګوتې ګڼې او هره شیبه دګورني له غړو نه پو - ښتنه کوي : ((نن څو شنبې ده ؟ جمعه کله راځي ؟ شکر خدایه سبا ته جمعه ده که نه موری ...؟ اوداسې نور .))

دچمتو والي د دوري یواز ینــــی هدف دانه دی چې دماشوم د زده - کړې دپاره زمینه برابره کړی شي بلکې د دې په ضمن کې ښوونکي زیار باسي چې ماشوم له زده کړې سره مینه پیدا کړی او خپل چاپیر - یال وپیژني . ښوونکي یوازې د نصاب دبشپړولو مسوول نه دی بلکې د ده وظیفه ده چې د زده کو ونکي شخصیت ته انکشاف ورکړي دهغه بدني ، ذهني ، اخلاقي ، روحي او ایستیتیکې اړ تیا وته پاملرنه وکړي .

دلوست په تدریس کې باید د ماشوم روحیه ، سویه او استعداد په نظر کې ونیول شي . لوست بایــــد میخانیکي بڼه ونه لري . ماشوم باید داسې وروزل شي چې د لوست په معناو پوهیږي ، او لوستل شو ی عبارت تفسیر او ارزیابي کړی شي ځینې داسې ذکې ماشو مان شته چې د کتاب پر تصویر ونـ واو عبا رتونو باندې انتقاد هم کولی شي . ښوونکي کولی شي چې ماشو مانوته ووایي : ((دا ډیر ښه کتاب دی خو کله چې تاسې لوی شې له دې نه به بهتر کتاب هم ولیکلی شی که ستاسو په نظر په کتاب کې کو مه نیمګړتیاوې ماته یې راو ښیې .))
په دې ترتیب ، ماشومان د تکامل او انکشاف له مفکورو سره آشنا کیږي او پوهیږي چې ښه والي او بدوا لی نسبي مفهومونه دي .

د زده کوو نکو د لوستلو مهارت ته په انکشاف ور کولو کې باید دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکي باید د لوستل‌شوي عبارت په‌مفهوم‌ښه وپوهیږي.
۲ ـ دلوست په ترڅ کې بایدنوي‌لغتونه ، فقرې ، او ادبي ښیګڼې‌زده شي .

۳ـ کله چې زده کوو نکي لـــه‌ځان سره مضمون لولي نو باید د شونډو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو څخه ډډه وکړي اود لوست په‌ترڅ کې داسې حرکات ونکړي‌چې‌نور کسان اخلال کړي .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږي باید دوقفې ځای ، دآهنګـــ دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلې او شمیر په تناســـب د آواز دلوړ والي یا ټیټوالي رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتي شیبه‌کې دوقفې وخت او د تاکید پر ځـــای‌فشار او داسې نور شرایط په‌نظـر کې وساتل شي .

٥ـ په کومو ځایونو کې چې ادبي‌ښکلاوې ، فکري ژور تیاوې ، او یا دمفهوم پیچلتیا وي موجو دي وي‌هلته دې زیات توقف وشي او که لازمه وي عبارت دې له ځان سره په‌مکرر ډول ولولي .

٦ـ دهر فصل یا غټ څپر کي‌په‌پای کې دې عمده ټکي په فکر کې راوړل شي او مهم مطالب دې حا فظې ته وسپارل شي . دبیلا بیلـو څپرکو او پریګر افونو تر مینځ اړ یکې دې په انتقادي نظرو کتل شي له ځانه دې وپوښتي : دلیکـــوال‌اساسي هدف څه شي دی اود مو ــ ضوع مرکزي هسته څه شي ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړی دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښـــې‌لیدل کیږي ؟ آیا د منطقي او بدیعي اړخونو ترمینځ تناسب یې په نظرکې نیولی دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسې نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزي ؟ که ځواب‌مثبت وي نو بایددلایل یې په ښه شي .

دا د ښوو نکي وظیفه ده چې د علومو او ادبیاتو په ساحه کې‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبي‌شاهکار ونه ورو پیژني اود هـــغو لوستلو ته‌یې وهڅوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكل :

دليكلو اهميت له دی څخه هـــمغرگند يږی چی (مکتب) دليکلوڅای ته‌ويل کيږی .

اما دليك ستر اهميـــت له دی‌حقيقت سره اړه پيدا کوی چی د بشريت خاص تاريخ دليك له‌تاريخ‌څخه پيل کيږی لکه چی گويا د بشر تمدن دليك زيږنده وی . البته دا وروستنی خبره سمه نه ده څو په عنعنوی توگه مور خان دليك له‌پيدا ينبت نه مخکی دوری ته ((دتاريخ‌نه مخکی دوره ـ دما قبل‌التاريخ‌دوره))وايی . ليك دبشر يت د فرهنگـــی موار يثو په‌ساتنه او انتقال کی ډيرزيات ارزښت لری . دنړی نامتـــو ليکوال د خپلو ليکنو په‌برکت نـــه‌يوازی د خپل عصر له خلکو ســـره خبری کوی بلکی د راتلونکو نسلونوغوږونو ته هم خپل پيغام رسو لی شی . دليکوال واقعی مرگ هغـــه‌وخت پيل کيږی چی څوك يی آثار نه‌لولی او افکار يی په محو کيدلو محکوم شی . څرنگه چی بنه ليکنه دانسان نوم ژوندی ساتلی شی نو په‌ښوو نڅيو کی د ليکلو مهارت ته زياته پاملرنه په‌کار ده . کله چی دليکلو په‌باره کی خبری کيږی اکثر خلك په شکلياتو باندی بحـــث کوی‌يوشمير کتا بونه‌چی د ليك داصولو (اصول انشاء) په باره کی ليکل‌شوی دی . زياتره دالفاظو انتخاب دډيريگرا فونو يو والی او انسجام ،اطناب او ايجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقيط اصول ، د تشبيهاتـــو اواستعارو استعمال ، او داسی نورو شکلی مسايلو په‌باره کی توضيحات‌ور کوی خود ليکنی ((پيغام اورسالت)) له‌نظره غور څوی .

دليکنی عمده هدف بايد مفکوره او رسالت وی . د ليکوا لی په‌باره کی مهمه پوښتنه داده :

ليکوال غواړی څه ووايی (يا په‌بل عبارت ، د ليکنی مقصد څه شی دی) آيا خپل مقصد يی په‌سمه‌توگه‌بيان کړی دی ؟

البته د دی خبری معنا دانه ده چی په‌ليکنه کی شکليات ارز ښت نه‌لری . شکل بايد له مضمـــو نسره متناسب وی . په هره ليکـــنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی اساسی او ټاکو نکـــی اړخ‌مضمون دی . په ادبی مضا مینوکی دمحتوا تر څنګ شکل هم خــاص‌ارزښت لری . یو پیاوړی لیکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه‌کوی او د هغوی تناسب په نظر کی ساتی .

ځینی ښوو نکی د مقالو په ارزیابی کی شکل ، سبك ، ګرامر ، او املا ته ګوری او دمقالی اصـلی‌مفکوری او پیغام یی له یاده وزی . خو که چیری ښوو نکی او زده که وونکی خلاق فکر او ابتکار ته د لو- مړیتوب حق ورکړی نودوی به د مقالی له لوستلو څخه خوند وا خلی او فرعی شیان به پر‌اصلی‌مفکورو باندی سیوری ونه غور ځوی . پـــه لوړو ټولګیو کی باید زده کوو نکی‌دځیړنی له اسلوب سره آشناکړی شی‌اود علمی میتود پرنسیپو نه‌اوتکنیکونه ورو ښودل شی .

د اروا پوهانو په عقیده ، دلیك‌په‌ښو و نـــه کی باید د ا لانـدی ټکی په‌پام کی ونیول شی :

۱ــ پریږ دی چی زده کوو نکی‌دلیکنی موضوع پخپله انتخاب کړی اوله خپل ذوق سره‌سم مقاله ،شعرکیسی یا درامه ولیکی .

۲ــ زده کوو نکو ته دی دسبك‌په خوښولو کی آزادی ورکړه شی او ترممکنی اندازی پـــوری دی دفور مالیزم او شکل پرستی مخـــه ونیوله شی .

۳ــ دګرامر او املاء په‌باب‌انتقادی‌افراطی بڼه نه غوره کوای .

٤ــ دلیك ښوو نی ځینی قاعدی‌دی‌د ضرورت په‌وخت کی په تطبیقی بڼه تشریح شی .

٥ــ دلیکنی دسویی لوړ ول‌یوازی‌دژبی دښوو نکی وظیفه نه ده بلکی نور ښوونکی‌هم باید د خپلو کارونو په‌ساحه کی زده کوو نکی لیکنو او ځیړنو ته وهڅوی .

٦ــ دلیکنی اساسی هـــــدف دمفکورو انتقال دی . ښوو نکی او زده کوو نکی باید دغه اصل له‌نوروتکنیکونو څخه لومړی او مقـــــدم وګڼی .

۷ــ کوم زده کوو نکی چی پـــه‌لیکوالی کی تبارز وکړی د هغو د تحسین او تقدیر دپاره دی مناسبی‌لاری چاری وپلټلی شی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ښوونځیو کی د ښوونی پښ منظر:

په افغانستان کی د عصری ښوونی او روزنی تر روا جیدو او تعمیم پوری ژبه په جوماتونو کی تدریس کیده . کله به چی ملاامام دسهارد لمانځه اود عانه فارغ شونو یــــو یو طالب به یی راغوښت او په خپل څنګ کی به یی ځای ورکاوه . زده کوونکی به معمولا لومړی د تیری ورځی درس داستاذ په حضورکی تکرار اوه او بیا به یی په نوی درس پیل کاوه . استاذ به هغومره جملی یافقری لوستی چی طالب العلم بـــه ورپسی لوستلی او تعقیبولی شوی درس به د ضرورت په اندازه تکرــ ازیده او هر وخت به چی استــــاذ مطمئن شو چی طالب درس زده‌ــ کړی دی نو ور ته ویل به یی اوس ولاړ شه ، هلته کښینه او خپـــل سبق دی ضبط کړه . سبق به معمولا په جهر تکرار یده او د طالبانـــو آوازو نه به له لیری څخه هم اوریدل کیدل . په دی ترتیب به یو یو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیـــر به ډیر زیات و واو استاذ به رسیدګی نشوی کولای نو رسید لو طالبانو به نورو وړو یا مبتدی طالبانو ته (چی دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چی طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذ په اجازه رخصت شو . ځینو طا ــ لبانو به د خط له زده کولو سره هم علاقه در لوده . هغوی به د کړ کـــی (نی) قلم ، له سیاهی نه ډکه مشوانی اود لرګی یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مه لیکله او زده کوونکی به ور پسی لیکله . کله به چی تخته ښه ډکـــه شوه او استاذ به اصلاح کړه نو بیا به طالب ډنډ ته ورغی داوبو پـــه واسطه به یی لیکل پاك کړل ، یو څه خټه به یی په تخته ووهلـــه اوځنګل به یی پ‌ه را تیره کړه بیا به یی ځنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصا دی و ځکه چی کا غذ به نه مصرفیده یوازینی مصرف سیاهی وه ا ودکړ کی قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثر به له استاذانو څخه زده کیده .دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینو کسانو به د ضرورت په وخت کی حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړی (ضرب زبانی)د ابجدد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ٣٢) په ځای به‌یې(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال ار بعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل‌وو . په‌عمومی ډول تعلیمی نصاب په لاندی ډول و :

١ـ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن‌شریف ، خلاصه کیدانی ، قدوری، منیه، کنز ، صرف میر، د ا ســی نور.

٢ـ دری : پنج کتاب یا پنـــج گنج(چی بی له معنا کولو څخه به فقط په عبارت لوستل کــیـده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامه‌دهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب ته‌په ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کــړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنی‌ځینو به‌په فقه ، ځینو به‌په نحو او نورو به د نظم په‌کتا بونو کی‌مهارت‌درلود . په دری ویونکو سیمو کی‌د خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمی‌نصاب په‌لږ تفاوت سره د پښتـــو ویونکو په شان و او غالبا داســـی‌ترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســــتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــــه کیدانی ، قدوری ، منیه ، کنـــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو به‌په خپلو کور ونوکی‌رشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په څرنگوا لی کی د استاذ اود شاگرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاگرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچی‌طالب ملایا قاضی شی نو هغه ته‌به دفقهی کتابونه تدریس کیدل اوکه‌مقصد به میرزا کیدل وونو په‌مراسلات ، انشاء گانو او ملاتیپو به‌زوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شـــوو مکتوبونو مجموعه وه چی یو مکتوب به‌په بل پسی سر یښس شوی وو او ټول به‌یی په یوه لرگی باندی‌راتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب ښوو نې اصول اکثر پـــر تحت اللفظی (ټکی په ټکی) ترجمه او دگرامری قواعدو پر یادولو بناشوی وو . د(صرف میر) یادول د طالبانو دپاره ډیر گران وو . په عوامو کی داخبره مشهوره وه چی «دسر میر (صرف میر) یادول سړی لیو نـی کوی». تحت اللفظی ترجمی به اکثرو شاگردانو ته د دی امکان نه ور کاوه چی دموضوع په اصلی مطلب وپوهیږی بلکی شاگرد به دغو یبواونامانو سه لغتونو په سیند کی لاس اوپښې وهلی او دمطلب ساحل ته به نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چی په کوچنیوالی کی له استاذانو نه سبق ویلو هغوی به د(خواهد شـــد)ترجمه په (وغواړی کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تاله به درس وغواړم در کول) باندی کوله . مونږ نه پوهیدو چی(وغواړی کیدل) یعنی څه ؟ درسی متون هـم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثـر نمونې وی . مبتدی شاگرد ته بــه کلاسیك آثار ور ښوول کیدل او هغه به په مشکله سره څو جملی زده کولی شوی .د زده کوونکی سویه په نظر کی نه نیول کیده او محتوا به پـه الفاظو کی ور که شوه . طالبانو به درس د توتی په شان زده کولو دنوی طریقی او نوی فکر دپار ه لاره نه وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدی گلستان) به چی د لومـــړی ټول دپاره د ترجمی په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمـــی نصاب کی د روحیاتی ترتیب پـــر ځای منطقی ترتیب غوره گڼل کیده د ژب ښوونې په پرو گرام کی محاـ وره نه وه شامله . ډیر داسی کسا ن وو چی دنظم زیات شمیر کتابونه به یی لوستلی وو خو د دری ژبـــی یوه ساده جمله به یی نشوه ویلا ی څکه چی کتابی ژبه له محاوری څخه لیری وه . شاگردانـــو به له زړو (ارخائیك) لغتونو سره آشنا یی در لوده خو په ژوند یو لغاتو به زیا ت نه پوهیدل . دلته ما ته یوه قصه راپه زړه شوه او هغه د اچی مونږ یـــو وخت د خپل استاذ سره کابل تـــه راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چی چای راوړ خو یوه پیاله کمه وه . زمونږ یوه ملگری چی تـر سکندر نامی پوری نظمو نه یـــی لوستی وو ، سماوار چی ته غږ کړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور) مقصدیې دا وچې پیاله راوړه مگر سما وار چې نیوب هیڅه چې ملگرې په کومه ژبه را ته گړه دی تر څو چې یوې پیالې ته‌مـو اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چې ښوونځ وا راوړل شوه استاذ سماوار چې ته وویل :((فلفل بفرمائید)) یعنې تور مرچ راوړه . دا ځل بیاسما وار چې حیـران ووچې استاذ څه وایي . وروسته چې ونه موندل څکه چې دا کلمه دکا ندارانو ته نا آشنا او کتابی ژبــه وه .

زمونږ په ښوو نځیو کې لا تـــر دېره وخته هماغه د ترجمې او قوا-عدو دیادولو پخوانی طریقې مروجې‌وې .

په ژبه‌کې محاوری ته پاملرنه نه‌کیده او داسې ښکاریده لکه‌د ژبې زده کړه چې فقط دلغاتو دقاموس یادونه وی . ښوو نکې به ددوهمې ژبې دتدریس په وخت کې‌د کتا ب‌عبارت لوست او نکې به نکې به‌یې ولولې او ترجمه یې کړې . د دې په څنګ کې به البته ښکلې خـــط (خوشنو یسی) ته‌هم پاملرنه کیده.تر دېره وخته پورې دښوو نې عمده هدف میرزا کیدل وو . وروستـــه دمیرزاکلمه په کاتب یالیکونکي بدله شوه کله چې مسلکی(حرفه‌یي) ښوونځي جوړ شول نو په عامه ذهنیت کې هم بدلون راغې او خلك په دې‌پوه شول چې میرزايي د ښوو نځي یوازینی هدف نه دی .

دمورنی ژبې دتدریس پخوانـی‌بڼه :

زمونږ په ښوو نځیو کې‌مور نی‌ژبه په‌دېره ساده او نیمگړې بڼـه تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه‌پوهیدل چې څنگه درس و رکړ ی څکه چې هغوی نه دپیدا گوژی لـه‌میتودونو سره آشنا وو او نه یـې درسي لار ښود درلود .

په نورو مترقې هیوادو کې درسي‌کتابونه څانته لا رښود هم لري چې په هغه کې ښوو نکی ته لار ښوونه‌شوی وی چې کتاب څنگه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي ، په درسس باندي ښنګه پيـل وکړي ، په څه ډول د زده کوو نکي توجه جلب کړي ، درسس ښنګه ختم کړي، د درسس اصلي مقصد څه دي او کوم ډول مهارت، احساسات اومفکوري زده کوونکو ته ورکوي، کوم ټکي پکښې لوموړي در چه اهميـــت لري او د درسس په پاي کي زده کو- ونکو ته څه ډول کورني چـاري ور سپارل کيږي . برسيـــره پر دي ، درسي لارښود ښوونکي ته دارزيابي سيستم هم ورښيي او ښوو نکي ته لارښوونه کوي چي د خپل مو فقيت اندازه په څه توګه امتحان کړي او داسي نور . مګر دلته نه يواز ی دي کار ته پاملرنه نه وه شوي بلکي د کتاب اکثرو ليکولوا ته پخپله هم د تدريسس لاري چاري نه وي معلو مي يو چا چي څو مقالي په مجلو او ور ځپاڼو کي خپري کړي وي اودليکوال په نامه يي شهرت موندلي و دمو لف په حيث بهور ځني کار اخيستل کيده بي له دي چي د ښوونې او روزنې له پرنسيپونو سره آشنايي ولري او يا د تدريسس سابقه ولري . د پښتـــو اکثر کتابونه له دري څخه ژباړ ل کيدل ، بي له دي چي د دي ژبــــي خصو صيت او ځانګړ تياوي په نظر کي ونيول شي کوښښ به کيده چي دلوست کتاب له هر حيثه د دري دلوست له کتاب څخه وژباړل شي .د دي په ځاي چي مثلا دسعدي ديوه نظم په ځاي په پښتو لوست کي درحمان بابا يا خوشحال شعر راوړل شي هماغه د دري نظم به يي په پښتو نظم اړاوه . په دي ترتيب دمو رني ژبي ځانګړ تياوي او ادبي تاريخ له نظره غور ځيدلي وو. د پښتودلو- ست کتابونو ډيري نيمګړ تياوي در لودي چي ځيني به يي په لنډه توګه ونښودل شي :

۱ـ دزده کوونکو سويي ته پاملرنه نه کيده . دمثال په ډول ،د پښتـــو لوست دلوموړي ټولګي په درسي کتاب کي ، لکه ښنګه چي د يوي څيړ ني له مخي څرګنده شوي ده ، ټولـــي(۱٤٤۲) کلمي راغلي دي چي دهغو له جملي څخه (٤۲۲) کلمي فقط يو يو ځل استعمال شوي دي . سر – بيره پردي چي د کتاب دټولو کلموشمير زيات ښکاري د څلور ســوه دوه ويشت کلمو يو ځل استعمال د يادوني وړ نيمګړ تيا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښووني اوسني پرنسيپونه‌له دغسي بې کنټرو له استعمـــال سره موافقه نه کوي . په تيره‌دلو مړی ټولګې دلوست کتاب‌د کلموپه تکرار بائدې زيات ټينګار کـوي .معاصره ژب ښوو نه په دغســـي مواردو کې له احصائيوي قاموسونوڅخه زياته استفاده کوي .

۲ـ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غير مروجو شيانو او پديدو څخه ډك دي . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګې د لوست د کتاب په (۳۹)مخ کې داعبارت وګورئ :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـومحاوره کې نشته . (وداع) ته پـه پښتو کې (خدای په اماني) يـــا (مخه ښه) وايي . هيڅوك په محاوره کې (وداع ، وداع) نه وايي بلکـې‌عامه محاوره داسې ده :

(په مخه دې ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دې چليږه !) ، «په خير ولاړ شې !» او داسې نورالبته مولف زيار ايستلی دی چـې ماشومان د (ع) له‌توري سره آشناکړي‌خو د دې هدف د تحقق دپاره‌يې ناسمه طريقه انتخاب کړی ده . دعربي تورو د معرفي کولو په‌منظور دکتاب محتوا خپل پښتني رنګ او کلتوري هويت‌بايللی دی.سربيره‌پر دې چې بې ضرور ته پکښې زيا ت‌نومونه را غلي دي د پښتني نومونو لکه ځلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی اونورو پر ځای نجف ، مرتضـــــی ، محفوظ ، برات ، ثريا ، آصف او داسې نور راغلي دي. د(پيرمحمد) له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـه‌پښتنو کې زيات معمول نه دي .

۳ـ کتنا بونه دژباړنی ر نګ‌لري‌اود پښتو ژبې ځانګړ نياوی اوداــ خلي جوړ ښت په‌نظر کې نه نيسي‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتابـه لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌ناماـ نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتوکـ ی‌ډير لږ راځي .د پښتو ټولني په (پښتو قاموس) کې يوازې د (آب‌آيس ، آبس ، آسپل ، آلـــه، آن) محدودې کلمې زما له نظره تير ی‌شوی دی چې د(آ) په آواز پيـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. ددغو کلمو له جملې څخه (آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاري څکه چې د عربي جمع یې (آوان) ده او دري هم دغه لغت له عربي نه اخیستی دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دري څخه راغلې ده . (آسپل ، آبنس ، آل) ناما نوس لغتونه دي چې ما په محاوره کې نه دي اوریدلي . فقط د (آس) کلمه پاتې کیږي چې محترم مولف د دري کتاب په تقلید د (آب) سره دورته والي په خاطر راوړې ده . بیانو په کتاب کې تر پایه پورې د(آ) توري نه دي راغلي . حتی د دري دلوست کتاب هم په دې برخه کې بې عیبه نه دی څکه ماشومان او بوته (آب) نه وایي دافقط کتابي ژبه ده ، په محاوره کې (او) ور ته ویل کیږي . د ژب ښوونې څیني متخصصان په دې ټکي ټینګار کوي چې تروسه وسه دې کوښښ وشي چې د لوست په کتابونو کې ، په تیره په لومړي مرحله کې ، د ماشومانو ژبه استعمال شي په لومړي مخ کې د (آب) استعمال مناسب نه بریښي څیني کسان استدلال کوي چې د (آب) کلمه په دې علت استعمال شوې ده چې په دې کلمه کې (الف) او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفي کولو دپاره راغلي دي . دا دلیل سم نه ښکاري څکه چې ماشومانو ته په لومړۍ مرحله کې دتوریو ترتیب نه ور ښودل کیږي او که داسې وي نو بیا خو باید چې د بغدادي قاعدې په شان لومړی دهجا توري په ترتیب سره راوړل شوي وای په داسې حال کې چې دالفبا توري دکتاب په پای کې معرفي کیږي. دتوریو دترتیب پوهیدل دقاموس داستعمال دپاره ضروري دي مګر لوست باید دفونیمونو اود هغو د ترکیب په سلسله پیل شي .

٤ـ دلوست د پخوانیو کتابونو لیك دو دمعیاري او سیستماتیک نه دی . په یوه کتاب کې (دی) بې همزه او بل کې (دی) په همزه سره لیکل شوی دی .د څلورم ټولګي دلوست دکتاب پنځم مخ وګورئ چې په اوومه کرښه کې (زامنو) په (ز) او په یولسمه کرښه کې ځامنو په (ځ) لیکل شوي دي .

٥ـ په څینو ځایونو کې تصور پیرونه له اصلي موضوع سره سمو نه خوري . دمثال په توګه ،د لومړي ټولګي د لوست په څوار لسم مخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مگر هلته یو غټ آس وینو چی په پسی منظر کی یی دونی ځانگی ښکاری مو نږ نه پو هیږو یوه و نه چی د (آس) تر شا دانځور دپسی منظر په توگه رسم شوی ده ځنگه کولی شی چی یو «باغ» تمثیل کړی په همدغه مخ کی د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلی ده .

٦ـ طباعتی تیرو تنی پکښی زیاتی دی په داسی حال کی چی د لوست کتابونه باید ډیری لږی غلطی ولری .

د مثال په ډول ، د دری ویو نکو سیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کی دغسی لیک دودراغی دی : ((نور یالی زماملگری دی زه دده ملگری یم .)) په دی عبارت کی دری تیرو تنی لیدل کیږی دپنځم ټولگی د لوست په کتاب کی دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چی فقط اووه (٧) غلطی پکښی راغلی دی نور نو خیر او خیریت دی :

٧ـ دلوست په پخوانیو کتا بو کی د زده کوونکو اروایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه کیده . دلو ست په یوه کتاب کی ډیر لغتو نه او بی ربطه جملی راغلی دی چی هیڅ عنوان نه لری او نه ځوك کولی شی چی عنوان ور ته وټاکی . په دی کتاب کی یوه قصه هم نه ده راغلی .

٨ـ دلوست کتابونه د عصر له روحیی او غوښتنو ځخه بیر ته پاتی وو . په یوه کتاب کی یو وړو کی مضمون مو نږ ته د یوه ښه هلك مثال داسی رانښیی :

الف ـ له خپل ملگری سره یی وعده کړی ده چی دهغه کورته بـه ورځی او د ده دخپلوانود واده په مراسمو کی به گډون کوی خو پسی له یو ځه چرت وهلو یی پریکړه وکړه چی بهتره ده درس ووایم او وعده پرځای نکړم .

ب ـ دموسیقی اوریدل یو عبث او فضول کار دی نو ځکه دواده مراسمو ته نه ورځی .

ج ـ نوموړی ښه هلك پرته لـه درس ویلو نه بل هیڅ کار نه کوی او نه علاقه ورسره لری .

په دی ترتیب دکتاب مو لـف ((دیوه ښه هلك مثال)) زده کوونکو ته ور ښیی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونی پخوانی او اوسنی میتودونه:

د ژب ښوونی په پخوانی سیستم کی د رسونه له حیاتی اړتیاو سره ته وو عیار شوی او میخا نیکی بڼه یی در لوده . د ژبی په تدریس کی سنتری نیمګړ تیاوی لیدل کیدی. د پښتو ژبی دتدریس یوه غټه نیمګړ-تیا د اوه چی په دری ویو نکو سیمو کی به محا وری ته پا ملرنه نه کیده.

دداسی زده کوو نکو شمیر لږ نه وچی مثلا دامیر کروړ شعر به یی زده و او په یاد به یی ویلی شو خودو مره ساده جمله چی : ((زما نوم... دی.)) به یی نه شوه ویلای . په ښوونځی کی به زده کوونکو کلا - سیك متونلو ستلخود ((څنګه یی؟)) خواب به یی هم نشو ور کولی.ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دی خو یوشوعلتونه به یی د تدریس دپخوانی او اوسنی میتودونو د پر تلنی په ترځ کی مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پــــردی مفکوره بنا شوی و چی ټول معلومات او یا الږ تر لږه اساسی معلومات دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کی لیکل شوی دی. دزده کوونکی وظیفه داده چی ترممکنی اندازی پوری د لر غو نو پو هانو آثار زده کړی او بی له نقد او کره کتنی څخه یی راتلو نکی نسل تــه وراننقال کړی . ددی مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم. (بیکن) وایی چی یو وخت له علماوڅخه پو ښتنه و شوه چی : ((آس څو غا ښو نه لری؟)) ددی پو ښتنی دځواب دپاره علما و کتا بونه ولټول او ډیری شپی ورځی یی په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیری کړی. دوی عقیده در لوده چی پــه کتابو نو کی هر څه را غلی دی اوعلماو ټولو پو ښتنو تــه ځوابونــه ور کړی دی . څرنګه چی پــــردی مو ضوع بانده ډیر زیات مګر بــی نتیجی بحثونه و شول یو چــــــړی (مبتدی شاګرد) بی حوصلی شو او له خولی نه یی دا خبره ووتــــه :((محترمو استاذانو، راځی د آس خو-له خلاصه کړو او غاښو نه یی وشمیرو.)) ددی خبری په اوریــدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول او نژدی و چی چړی سنګسار کــړی. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تـه غواړی چی بدعت رواج کړی اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل او فرا ست باندی ملنه‌ی ووهی!))

ددی قصی له یادونی څخه مقصددادی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین شرح کړی دی او د «شارل مالك» په‌قول: ((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی‌حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .

شاګردان باید ((حقایق)) یادکړی‌اود لر غونوپو هانو د افکارومرغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په‌نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه‌رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پـــه‌ستر ګه کتل کیږی .

دتدریس په دغه ډول سیستم کی‌باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړخیز استدلال، دګماتیزم، پـه‌ړندو ستر ګو تابعیت ، د فر هنګی میراث بی‌حده درناوی، عنعنه‌پر ستی‌روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ـ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه‌وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت‌بایدښه ضبط شی‌پخپله شاګرد ته زیاته مو قع نه ور کوله‌کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پری ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و ګوری‌اود مضمون نیمګړ تیاو ته ګو ته‌ونیسی. په دی سیستم کی شاګردد ګماتیك (جزمی) فکر کوی‌او خلاق استعدادیی‌نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت‌سم لوست اوتشریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتودکتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر ګوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف ا ړخونه څیړی مګر د کتاب معلو مات اونتیجه‌ګیری د وروستنی او مطلق حقیقت‌په تو ګه نه تعبیروی څکه چی پو هنه‌دپرا ختیا په حال کی ده اوزده‌ـ کوونکی کو لی شی‌د خلاق او انتقادی‌فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی‌ونډه وا خلی .

په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول‌کیږی او اروایی اړتیا وته چندانی پا ملرنه‌نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شاګردعلاقه او سو یه څنګه ده . که‌شاګرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەدرس سره علاقه نه بنيي نوداد ښوونكي قصور نه گڼل کيږي .
ماشومان ترڅه دوا هم په ميل نه خوري مگر دده د زو غتيا دپاره
ضروري ده باید په زورزور کړه شي. كه زده كوونكي له درس سره مينه نه
لري باید قهرا ور باندي زده کړي شي . نوي ميتود له دي دول استدلال
سره موافقه نه كوي بلكي په دي خبره ټينګار کوي چي تر څه دوا باید په
خوازه کپسول كي ونيېچل شي څو زده کوونكي يې په ميل سره وخوري
او سنيو علمي تجربو ښودلې ده چې زده کړه د ځپګان ، ويري، قهر او
نورو هيجاني حالاتو په وخت کي ښه نتيجه نه ور كوي . او سنيو
اروا پوهانو ثابته کړي ده چې تشويق د زده کړې د پاره يو لازم شرط دي.

په کلاسيك ميتود کي زده کوونكي د تو جه مرکز نه و ، په داسي حال
کي چي د اوسني ميتود له مخي د تو جه مرکز باید پخپله زده کوونکي
وي . ښوونکي، کتاب ، د ښوونځي ودانۍ او نور وسايل، او اداره ټول
ددي دپاره دي چي د زده کوونکي د شخصيت د هراړخيز تکا مل په لاره
کي مرسته وكړي . د ښوونكي وظيفه داده چي د زده كوونكو د
استعداد د غوړيدلو د پاره مناسبه زمينه برابره کړي . ددي ورو ستني
جملي مفهوم دا نه دي چي ښوونكي دي زده کوونكي وروزي بلكي مقصد دادي
چي د زده کوونكو دپاره دي داسي شرايط برابر کړي چي د هغو په رڼا
کي شه اگرد (پخپله) د خپل پرمختګ لاره و لټوي او هر زده کوونکي د
خپل ذوق او استعداد په تنا سب په ذهني او جسمي لحاظ تر ممكنه
اندازې وده وکړي . د ژب ښووني په ساحه کي ددي خبري نتيجه داده چي
زده کوونكي ته دي موقع ور کړه شي خپل مافي الضمير په آزادانه تو گه
ښکاره کړي . پر ېږدئ چي زده کوونکي غلطي وکړي خو باید وپوهول
شي چي غلطي يې كړي ده . بهتره به وي داسي زمينه مساعده شي چي
زده کوونكي پخپله خپلې نيمگړتياوې کشف کړي . البته دا کار حوصله
غواړي ، انرژي غواړي، او وخت غواړي خو گټه يې دادمخوك چي د
تجر بې په اساس پخپله خپلې نيمگړتياوې و پيژني پر ذهن باندي
يې ژوره اغيزه كوي .

په کلاسيك ميتود کي د نظري اوتا ملي معلو ماتو وته ډيرا تــــه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول کیده . «فرا نسیس بیکن»نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هـم ورسیده ځکه ننني علم له تجر بی‌څخه پیل کیږی او دغه تجربه دمنطق‌په رڼا کی پر مخ ځی .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی . بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیګاه کی واقع کیږی .

له کوم وخت را هیسی چــــی کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیک څیړ نو د پاره‌لازمی شرط ګڼل شوی دی په‌بشری او ټو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیار ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی . په هره تجربه کی معمولادری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك ع امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو ګه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه إثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کـړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختګ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دي چي احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توګه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شی. له همدی أ مله باید د ماشومانو عمرکنترول شی او کو ښښ دی وشی چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په و جود کی‌د څینو هو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو ګه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کتابونه، مجلې، راډیو ،تلویزیون او د زده کړې نور وسایل موجودوي ذ ماشوم د معلو ماتو سا حه هـــم پرا خه وي او د شتمنو کور نیو ماشومان په ځینو خاصو مواردو کې د زده کړې د پاره زیات چانس لري.
د ماشوم پخوا نی معلو مات او د لو ست لیك سره مخکینی اشنا یې طبعا په زده کړه کې ډیره برخه لري نو له دې کبله د کورنۍ او چاپیریال وضع باید د کنترول دعا مل په تو گه په نظر کې ونیول شي . د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کې اغیزه لري په ځینو فني چارو کې ښځې د نارینه و په نسبت زیات مهار ت پیدا کولی شي او په ځینو نورو کارو کې نارینه تر ښځو د مخه کیدای شي . همدارنگه (ځای) باید په تجربه کې تر کنترول لاندې راشي . په ځینو ځایو کې د زوږ او غالمغال په نسبت دسرې فکر اخلال کیږي . په ځینو ځایو کې سړي ته هیجان پیدا کیږي اوداسې نور .په دې تو گه باید هغه ټـــول عوا مل (لکه عمر ،جنس ، اجتماعي، اقتصادي مو قف ، علمي سو یه، د تجربې ځای ، اقلیمي او ارو ایـــې حالات ، او دا سې نور) تر کنترول لاندې ونیسو چې زده گوو نکو ته دزد ه کړ ې په برخه کې ښه یا بدچانس ور په برخه کوي .
د ژب ښوونې په اوسنۍ میتود کې دزده کړې له ځینو پر نسیپونو څخه استفاده کیږي . که څه هم دغه پر نسیپونه مخکې هم راغلي دي خودلته به یې له موضوع سره د ارتباط له مخې په لنډه تو گه راوړو :
۱ـ تشویق دزده کړې دپر مختگ دپاره یو مهم او ضروري شرط دی مگر دغه تشویق باید چې په برابره اندازه وي ځکه په تشویق کې افراط او تفریط زده کړې ته زیان رسوي.
۲ـ انعام او سزا هم په زده کړه باندې اغیزه کوي . لیکن دغه پر ـ نسیپ باید په بشپړه انساني طریقه تر تطبیق لاندې ونیول شي .جسماني سزا او سپکا وی د ښوونې او روزنې له هدفونو سره ډیره فا صله لري .
دانعام او سزا پر نسیپ په عمومي ډول در ست دی خو په تطبیق کې یې باید له خاصو تا کتیکونو او هیو مانیستي ارزښتو تو څخه استفاده وشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایي‌مګر په دی شرط چې په تکرار کی ټاکلی ضوابط مراعات شي .
که موږ سترګی پټی کړو‌او زیاروباسو چی د پنځو سا نتي مترو په اندازه کر ښه وباسو دغه عملیه ته‌دوه زره وار هم تکرار کړو نتیجه نه و رکوی‌تر څوچی اندازه‌یی‌نه‌کړو‌او داراته معلو مه نشي چې اشتباه مو کړی ده که نه .
دېر له پسی تکرار په نسبت څنه‌لرونکی تکرار ښه نتیجه ورکوی. د مثال په ډول که موږ یو درس څومیاشتی مخکی سل واره تکرار کړی وی احتمال لری چې اوس به مو له‌یاده وتلی وی خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره‌تکرارکړی وی د هیر یدو احتمال یی دلو- مړ نی تکرار په نسبت کم دی .
٤ـ د همو موادو او مو ضو عاتو تر مینځ چی ار تباط مو جود وی ژر زده کیږی او ددی په عکس بی ربطه‌شیان په حافظه کی ډیر نه‌پاتی‌کیږی د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره‌نن ورځ کو ښښ کیږی چې تعلیمی نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلوسره اړه و لری . ځینی پو هان په (ارتباط) باندی ټینګار کوی او په‌ښوونه او روزنه کی د هستــــوی نصاب ملاتړ کوی . د مثال په ډول‌که ددرس موضوع نباتات وی په جغرا فیه کی د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کی‌د مختلفو و ختو نو پر نبا تاتو باندی بحث کـیږی ، پـه‌بیالوژی کی د نبا تاتو کورنی څیړل کیږی ، د رو غتیا په مضمو ن کی‌د نبا تی خوړو پر غذا یی ار ز ښـت او ګټه باندی خبری کیږی ، په‌رسم‌کی دنباتو نو شکلو نه انځور یږی او داسی نور .
٥ـ تجر بوی‌او عملی‌درس دنظری‌درس په نسبت ښه زده کیږی. له همدی کبله په ژب ښوونه کی هم‌دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو، سلا یډونو، فلمونو او داسی نورو تدریسی موادو څخــــه استفاده کیږی .
٦ـ په زده کړه کی باید د زده کوونکو سویه ته پا ملر نه وشی. هغه لکچر چی‌د زده کوونکو له سویې‌سره عیار نشوی نه وی زده کړه یی مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ورځ پهورځ انکشاف کوي او د نړۍ پـــه حالاتو کي کال پهکال بدلون راځينو ښايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوي کتنه وشي . البته پهځينوپوهنو کي چې پراحصا ئيـــوي او سياسي تحولاتو باندي بحث کيږيواقعيتونه ډير ژر بدليږي . دمثا ل په ډول ، په دې وروستيو کلونوکيپه افريقاکي يو زياتشميرهيوادونه خپلواك شوي دي ، په ځينو نوروکي سياسي رژيمونو تغيير کړي دي همدا رنګه دنړۍ نفوس ، توليدا تدتوليد وسيلي ، سياسي وضع او داسي نور تقريبا په هر کال يا دووکلونو کي توپير پيدا کوي نو لـــه همدي امله دسياسي او اقتصادي جغرافيي کتابونه بايد ژر ژر نو ي شي . د دې پهخلاف ،دلر غونــــــيتاريخ دپاره د دې ضرورت نشتهچي هر کال دي درسي کتابو نه لهسرهوليکل شي . البته ددي خبري معنا دانه چي ګويا د لرغوني تاريخ پـــهباب معلومات انکشاف نه کوي. په کيميا ،فزيك ،طب، تکنا لوجي اودطبيعي علومو پهنورو څانګو کي هم هر وخت انکشا فات مينځ ته راځياود پوهنو ساحه پرا خيږي. له دې کبله تعليمي نصاب او پرو ګرامونههميشه نوي کتنه غوا ړي .

ليکن يوزيات شمير هيوادو نهددي توان نه لري چي تعليميپرو ــ ګرامونه له علمي انکشا فاتو ســـرهعيار کړي . د دې نيمګړتياد ځنيوي لپاره غوره لاره داده چي ښوو نکياوکتابخاني په مهمو اختصا صيمجلو کي چي نړيوال شهرت لري ګډون وکړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي.

دژبي دمتونو پهباره کيبايدووايوچي ژبني هنرو نه د ځينو نـــورو پوهنو په تناسب زيا ت تحول نهکوييوازي دميتودو لوجي پهبرخه کي د زيات پرمختګ امکانات شته . پهدیاسا س پردرسي کتابونو باندي نوي کتنه زياتره دميتودو لوجي او کله کله دسياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي .يو زيات شمير عواملد ژبښووني پر ميتود باندي اغيزه کوي. مثلا ښايي دعنعنوي ګرامر ځاى نوي ګرامر ونيسي ، يا دا چي دتدريس نوي ماشينونه او ژبني لابراتواروونهدښووني داسا نتيا دپاره اختـــراع

شي ، ياداچې دزده کړې په اروا پوهنه کې ښيني نوې نظريې ومنل
شي .
په تعليمي نصاب کې معمولا دا لاندې درې اصله په نظر کې نيول
کېږي.
۱ـ دټولنې اقتصادي ، سياسي، ټولنيزي او فرهنګي اړتياوې ؛
۲ـ دزده کوونکي علمي ، ذهني،بدني ، اخلاقي، او ايستيتکي اړتيا
وې ؛
۳ـ دهرې پوهنې ميتود ولوژيکي غوښتنې .
لومړی اصل د دولت له سياسي او اقتصادي تګلارې سره اړه پيدا
کوي او ترپلان لاندې راځي :
په مترقي ټولنو کې چې د پلان تګلاري سيستم معمول دی : تعليمي
نصاب په ټاکلو ساحو کې دپرسو نل روزنه په نظر کې نيسي اود ټو-
لنې اړتياو ته ځواب ور کوي .
په دوهم اصل کې دفرد دشخصيت هراړخيز تکامل په نظر کې نيول
کېږي . ښيني بورژوا ايډيالوجيستان پرو پاګند کوي چې ګويا په مترقي
ټولنو کې (چې دنايا ټکولي لاره يې غوره کړې ده)دفرد اړتياو ته پا-
ملرنه نه کېږي او يوازې دټولنې اړتياو ته اهميت ور کول کېږي . دا
خبره په ناوړه شکل طرح شوې ده اوزيات بحث غواړي خو دلته بايد دو-
مره وويل شي په مترقي ټولنو کې دفردي ګټو او ټولنيزو ګټو تر مينځ
تضاد نشته . د دې ټولنې شعار دا دی : «يو دټولو دپاره او ټول ديوه
دپاره .)) يعنې هر څوک چې کار کوي ګټه يې ټولو ته رسيږي اوټول
چې کار کوي ګټه يې هر يوه ته رسيږي.
دريم اصل دې واقعيت ته اشاره کوي چې هره پوهنه د ښېړنې او
نېوونې دپاره ځانته ځلا ميتودولوژي لري . دکتاب په ليکلو کې بايد
دهرې پوهنې دڅېړنې له اړونده اصولو سره سم درسي متون تيار او
برابر شي . دکتاب له ليکلو نه مخکې بايد هغه واقعيتو نه ، ارزښتو نه ،
مفکورې ، علمي مفهومو نه او نبيني چې زده کوو نکو ته وربنوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی تثبیت شی او له هغی ورو سته داسی موضو عګانی وټاکل‌شی چی د پورتنیو هدفونو له سرته‌رسو لو سره مرسته کوی .

د درسی کتاب په‌لیکنه کی ترکوم‌ځایه چی ممکنه وی باید محلی‌اړ — تیاوی په‌نظر کی وساتلی شی . په‌کومو هیوادو نو کی چی د پوهنی متمرکز سیستم منل شوی وی بایدزیار وایستل شی‌چی دهرځای‌اوسیمی اړتیاوی په درسی کتاب‌کی منعکس‌شی . کله چی نوی درسی کتاب لیکل کیږی باید یو ځلی پخوانـــی‌کتابونه هم په انتقادی نظر وکتل شی . هغه موضو عګانی چی تعلیمی‌ارزښت لری او دنوی پرو ګرا م له هدفونو سره سمون لری باید پــه‌نویو کتابونو کی هم راشی .

د ژبنیو مهار تونو دنصاب پــه‌باره کی ځینی یادو نی :

دژبی د فنونو په نصاب کی موندږدا لاندی پوښتنی تر ځیړنی لاندی نیسو . :

۱ــ آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونی دتعلیمی نصاب مقصـــد یوازی باسواده کول دی ، کـــه دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادواره ؟ هغه پوهان چی د لومړنیوښوو نځیو نصاب جوړ وی باید دغه پو ښتنه له ځان سره حل کړی چی‌دلومړنیو ښوو نځیو د ژب ښوونی پرو ګرام یوازی دنوعیت په لحاظ‌دمنځنیو ښوو نځیو له پرو ګرام‌سره توپیر لری که ددرجی او سویی لـه‌مخی ؟

۲ــ دژبی په‌نصاب کی بایددهری‌ژبی ځانګړ تیاوی او جوړ ښت په نظر کی ونیول شی .

تر کومی اندازی چی امکان ولری‌د ژب ښوونی نصاب دی دهری‌ژبی خصو صیاتو او ادبی‌غنی‌اوذخیری ته‌پاملرنه وکړی او له پاسیف‌تقلید ځخه دی ډډه وشی . د دی مطلـــب‌دتوضیح دپاره به دوو ټکوته‌اشاره کفایت وکړی : په‌لومړی مثال کی‌به‌د پښتو او انګریزی ژبو ځانګړ — تیاوی وګورو . په‌انګریزی کـــی‌بیلګه یی (نمونه یی) جملی یوټاــ کلی ګرامری نظم‌لری اوکه دغه نظم‌نه ځوك تیری وکړی نو هغه غلطی ګڼله کیږی . په‌پښتو کی زیاتــــه‌آزادی لیدله کیږی خو بیاهم نظـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی لەنظره نەلویږی .دمثال په توګه ،د پښتو په لاندی جلمەکـــی
مونږ کولی شود کلمو موقعیت تـەتغییرورکړ و بی له دی چی پەمعنا
کیږی کوم څرګند توپیر ولیدلشی:

۱ــ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟

۲ــ مادرته ویلی نەوو چی زه داکار نشم کولی ؟

۳ــ مانه وو درته ویلی چیزه داکار نشم کولی ؟

٤ــ مانه وو ویلی در ته چی زەداکار نشم کولی ؟

٥ــ ماویلی نه وو در ته چی زەداکار نشم کولی ؟

٦ــ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟

۷ــ ماویلی درته نه وو چی زەداکار نه شم کولی ؟

۸ــ ما درته ویلی نەوو چی زه داکار کولی نشم ؟

په انګریزی ژبه کی مونږ له ځینومواردو پرته د کلمو نظم ته تغییرنه
شوور کولی . پەپښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په
آزادانه توګەخپل موقعیت بدلو لیشی .

یوبل مثال :

۱ــ که بیا می هلته ولیدی ...

۲ــ که هلته می بیا ولیدی ...

۳ــ هلته که می بیاولیدی ...

٤ــ که می هلته بیاولیدی ....

٥ــ بیامی که هلته ولیدی ...

٦ــ که می بیا هلته ولیدی ...

۷ــ بیا می هلته که ولیدی ...

۸ــ هلته می که بیاولیدی ...

۹ــ هلته می بیا که ولیدی ...

۱۰ــ بیا که هلته می ولیدی ...

دپور تنیو جملو دویلو په وخت کی باید ځج (فشار) ته پاملر نـــه
وشی .دمثال په ډول ، په دی فقرەکی: «کەبیا می هلته ولیدی » ځـــج
پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی ځج راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانته بیله (جزا) غواړي.دپور تنی فقری لسم شکل دادی :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو په‌دی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بهه پیدا کوی او دانگریزی by the way په معنا راځی . په دی صورت کی د جملی تنقیط باید داسی وی: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمه‌ځانګړ تیا داده چی ددری ژبی په خلاف د پښتو محاوروی ژبه زده کړی کړی پـــه‌لیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات:ه مخامخ کیږی . په دری کی‌لیکنی ژبه ډیری درجی لری . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاري‌ډیر مشکل دی چی یوازی دتخصص خاوندان په پوهیږی او عام خلـــك‌مفهوم نشی ځنی اخیستلی . پـــه پښتو کی د دغسی آثارو شمیـــــرمحدود دی .

۳ــ دلومړی تولگی په لوست کی‌باید داسی لغتو نه استعمال شی‌چی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مان‌پری‌وپوهیږی . داکار باید د هیواد په هر گوټ کی دپراخی سروی په‌توگه‌وشی او ترممکنی اندازی دی‌زیاز ــ وایستل شی چی په دی توگـــه دکوچنیانو معیاری ژبه لاس ته‌راشی په‌دی برخه کی بنایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس څخه هم استفاده‌وشی .

٤ــ دعلمی تجربی په اساس‌باید‌داخبره اثبات ته ورسیږی چی دتوــ ریو د پیژندلو طریقه بنه نتیجه‌ور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی وروستنی‌سیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریـــــوآوازونه ور ښوول کیږی : په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستی میتود معمول دی خو په‌پښتو او دری کی چی تور ی‌سره گډیږی او داروپایی ژبو په‌شان بیل بیل نه لیکل کیږی باید په‌پټوسترگو دغه میتود تطبیق نشی‌بلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړه‌میتودونه واز مویل شی.

٥ــ یوه بل تکی ته تر اوسه‌هیڅ‌پام نه دی شوی او هغه دا چی که‌په لومړی سر کی ماشومانو ته‌لوست‌په جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شی او په وروستیو سویو کی سره‌گډ شی نتیجه به‌یی څنگه وی ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربـــــه‌ضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ دلومړ نیو ښوو نخیو او سنی کتابونه په چاپی تورو خپاره شوی دی اود نستعلیق په ځای لهنسخ څخه کار اخیستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد ی‌چی د لومړیو ټولګیو د لوست کتاـ بونه دی په‌نستعلیق یا نسخ ولیکل‌شی .ځینی کسان دیوه خاص لیك دود پلویان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعلیق دواړه یی سره ترکیب کړی دی .

۷ـ دلوست په اوسنیو کتابــوکی د کلمو ترمینځ فاصله نشته. په اروپایی ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتـو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څیړنه وشی چی آیا زده ـ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

یادونه :

په دی لیکنه کی د مأخذو نـو نومونه په متداول او متعارف‌سیستم سره نه‌دی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هیواد کی د ژبنیو پرابلمو نو تشخیص او له‌هغو سره آشنایی ده . سره له دی په دی اثر کی له یو څو مأخذونـو څخه زیاته استفاده شوی ده چی په لاندی توګه یی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966

2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.

3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.

4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

٥ـ نرمان ل . مان ، اصول‌روا نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکترـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهـــران ، ۲٥۳٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	۵
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپو هانو په‌نظر کی	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کـــــړی اروا پوهنه	۲۷
دزده کړی نظریی	۳٤
دتارن ډایك دزده کړی نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړی نظریه	٤٥
دگیشتالت اروا پوهنه	٥۰
دزده کړی ځینی عمو مــــــی پرنسیپونه	٥٨
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦٨
ژبنی مهار تونه	۷۰
زمون په تولنه کی د ژبښوونـــی پسں منظر	۷۸
د ژبښوونی څوانی او اوسنـــی میتودونه	٨٦
د ژبنیو مهار تونو نصاب په‌باره‌کی ځینی یادونی	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دی

Rashad

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتی مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library